

Jaana Sandberg

MARS METSÄÄN!

Esiopetuksen järjestäminen luonnossa

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma

Lokakuu 2016

Tekijä	Tutkinto	Aika
Jaana Sandberg	Sosionomi (AMK)	Lokakuu 2016
Opinnäytetyön nimi		
MARS METSÄÄN! Esiopetuksen järjestäminen luonnossa		44 sivua 9 liitesivua
Toimeksiantaja		
Kotkan kaupunki		
Ohjaaja		
Lehtori Miia Heikkinen		
Tiivistelmä		
<p>Työelämälähtöisen opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten esiopetusta ulkona luonnossa voidaan järjestää. Työssä etsittiin vastauksia kysymyksiin: miksi esiopetusta kannattaisi järjestää ulkona ja mitä hyötyä siitä voisi olla. Opinnäytetyön aihe oli ajan-kohtainen. Uusi 2016 voimaan tullut esiopetussuunnitelma antaa mahdollisuuden monenlaisen ulkona tapahtuvaan toiminnalliseen oppimiseen.</p> <p>Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä tarkastellaan esiopetusta yleisesti. Työssä tarkastellaan esiopetuksen tehtävää ja tavoitteita. Opinnäytetyössä avataan uuden esiopetussuunnitelman mukaisia oppimiskokonaisuuksia. Lisäksi tarkastellaan esiopetuksen toimintaympäristöjen ja työtapojen merkitystä esiopetuksessa. Toisena ja kolmantena viitekehysnä opinnäytetyössä on lasten osallisuus sekä toiminnallinen oppiminen. Opinnäytetyössä tarkastellaan niiden vaikutuksia sekä hyötyjä lasten oppimiseen. Neljäntenä viitekehysnä opinnäytetyössä käytetään lasten oppimista luonnossa. Työssä esitellään erilaisia menetelmiä toimimiseen lasten kanssa luonnossa.</p> <p>Opinnäytetyö sisältää ohjeita ja neuvoja esiopetuksen suunnitteluun sekä järjestämiseen ulkona metsässä. Vuoden toimintarunko esiopetuksen järjestämiseksi ulkona on tämän opinnäytetyön liitteenä. Toimintarunko on viitteellinen, ja se on tarkoitettu toimimisen tueksi ja ideapankiksi.</p> <p>Opinnäytetyöstä ilmenee, että oppiminen ulkona lisää lasten osallisuutta esiopetuksen kontekstissa. Toiminnallisen oppimisen menetelmät sekä mahdollisuudet monipuolistuvat ulkona. Ulkona toimiminen antaa esiopetuksen tavoitteiden toteuttamiselle hyvät mahdollisuudet. Esiopetuksen järjestämisessä ulkona on monia positiivisia vaikutuksia lapsille; lasten kouluvalmiudet kasvavat, sosiaaliset ja motoriset taidot kehittyvät, lasten luontosuhde kehittyi sekä kokonaisvaltainen hyvinvointi lisääntyy.</p>		
Asiasanat		
esiopetus, lasten osallisuus, toiminnallinen oppiminen, metsäeskeri		

Author	Degree	Time
Jaana Sandberg	Bachelor of Social Services	October 2016
Thesis Title		
Go into the Woods! The Organizing of Outdoors Pre-school.		44 pages 9 pages of appendices
Commissioned by		
City of Kotka		
Supervisor		
Miia Heikkinen, Senior Lecturer		
Abstract		
<p>The purpose of working life based thesis was to clarify how pre-school education in the great outdoors can be arranged. In the thesis searched also for answers to: why it would be worthwhile to organize pre-school outdoors and what benefits it could give. Thesis of topic was current. The new pre-school plan in 2016 gives opportunity for many kinds of activities-operative outdoor learning.</p> <p>The thesis examined the theoretical framework of pre-school education in general. The study examines pre-school missions and goals. The thesis opens the new pre-school plan learning modules. In addition, it examines the importance of pre-school environments and the working methods of pre-school education. The second and the third frame of reference are about children's participation and activities-operative learning. The thesis examines the effects and benefits of these in children`s learning. Children's learning in nature is the fourth frame of reference for the thesis. The work presented a variety of methods to act with the children outdoors.</p> <p>The thesis includes instructions and advice how to plan and organize pre-school outdoors in the woods. The structure of operation for the whole year to arrange the pre-school in the woods is attached. Action frame is suggestive and is intended to support action and to give new ideas.</p> <p>The study shows that learning outdoors is more participative for children in pre-school context. Operative learning methods and possibilities give variety of opportunities to work outdoors. Working outdoors gives a good chance of reaching pre-school education of goals. Children benefit from outdoors pre-school in many positive ways; children's school readiness improves, social and motor skills develop, children's relationship with nature blossoms and overall well-being increases.</p>		
Keywords		
pre-school, children's participation, action learning, forest pre-school		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	ESIOPETUS.....	7
2.1	Esiopetuksen tehtävä ja tavoitteet.....	7
2.2	Esiopetuksen toimintaympäristöt.....	8
2.3	Esiopetuksen työtavat.....	9
2.4	Esiopetuksen oppimiskokonaisuudet.....	9
	Ilmaisun monet muodot.....	10
	Kielen rikas maailma.....	10
	Minä ja meidän yhteisömme.....	11
	Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	11
	Kasvan ja kehityn.....	11
3	LASTEN OSALLISUUS.....	11
3.1	Lait ja asetukset.....	12
3.2	Lasten osallisuuden määritelmiä.....	12
3.2.1	Harry Shierin osallisuuden polku.....	13
3.2.2	Yhteinen kokemus siirtyä jaetuksi iloksi.....	15
4	TOIMINNALLINEN OPPIMINEN.....	16
4.1	John Deweyn kokemuksellinen oppiminen.....	16
4.2	Toiminnallisen oppimisen periaatteita.....	16
4.3	Menetelmien käyttö.....	17
5	LUONNOSSA OPPIMINEN.....	18
5.1	Outdoor education – ulkona oppiminen.....	18
5.2	Sopiva ympäristö.....	19
5.3	Erilaisia toimintatapoja.....	19
6	LUONTOLÄHTÖISIÄ MENETELMIÄ VARHAISKASVATUKSESSA.....	20
6.1	Metsämörri toiminta.....	20
6.2	Case Forest -pedagogiikka.....	21
6.3	Vihreä lippu.....	22

6.4	Seikkailukasvatus	23
6.5	Metsäeskari	24
7	LUONNOSSA OPPIMISEN POSITIIVISET VAIKUTUKSET	25
7.1	Kokonaisvaltaisuus ja elämyksellisyys.....	25
7.2	Lapsen luontosuhteen kehittyminen	27
7.3	Luonnossa oppimisen vaikutukset Palmerin puu mallin mukaan	27
7.4	Toiminnallisen oppimisen mahdollisuudet monipuolistuvat metsässä	30
7.5	Lasten osallisuuden lisääntyminen	30
7.6	Lasten kouluvalmiuksien lisääntyminen.....	31
7.7	Lasten yhteisöllisyyden lisääntyminen	33
7.8	Ulkona oppimiseen osallistuneiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kasvu	34
8	METSÄESKARIN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS	34
8.1	Ennen metsäeskaritoiminnan aloitusta huomioitava	35
8.2	Metsäeskaritoiminnan tavoitteiden suunnittelu	36
8.3	Metsäeskaritoiminnan arviointi ja dokumentointi	37
8.4	Vuoden toimintarunko.....	38
9	POHDINTA	39
	LÄHTEET.....	42
	LIITTEET	
	Liite 1. Metsäeskarissa tarvittavat välineet	
	Liite 2. Metsäeskarikerran toimintasuunnitelma, aikataulu ja tavoitteet	
	Liite 3. Sarjoittamistehtävän tavoitteet	
	Liite 4. Palautekysely vanhemmille ja lapsille	
	Liite 5. Vuoden metsäeskaritoimintarunko	

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aiheena oli esiopetuksen järjestäminen metsä- ja luontoympäristössä. Selvitin miten esiopetusta voidaan järjestää luonnossa. Pohjasin tutkimuksen teoriaan ja uuteen esiopetussuunnitelmaan. Selvitin opinnäytetyössäni, miksi esiopetusta kannattaa järjestää luonnossa. Tarkoituksena oli kirjoittaa opinnäytetyö jossa kerrotaan mitä on esiopetus luonnossa, miten esiopetusta voidaan järjestää ulkona luonnossa ja miksi sitä kannattaisi tehdä. Suunnittelin lisäksi vuoden esiopetuksen toimintarungon metsässä järjestettävää esiopetusta varten. Suunnitelmasta on tässä opinnäytetyössä vain runko, koska tarkoitukseni on käyttää sitä omaa yritystoimintaani varten.

Perustelut opinnäytetyön aiheen valinnalle olivat ajankohtaisuus ja hyödyllisyys. Se antaa sellaista tietoa, jota ei ole vielä kirjattu. Uusissa valtakunnallisissa esiopetussuunnitelman perusteissa mainitaan yhdeksi tavoitteeksi lasten mielenkiinnon kohteisiin tutustuminen erilaisissa oppimisympäristöissä. (Opetushallitus 2016, 15.) Tämä mahdollistaa esiopetuksen järjestämisen ulkona luonnossa. Tarkastelen opinnäytetyössäni uuden esiopetussuunnitelman antamia mahdollisuuksia toiminnan toteuttamiseen.

Halusin opinnäytetyölläni näyttää, että toimiminen ulkona on mahdollista ja sitä kannattaa tehdä. Halusin kumota väittämät ja ennakkoluulot huonoista säistä ja villeistä lapsista riehumassa metsässä. Tämä opinnäytetyö mielestäni vastaa näihin väittämiin ja ennakkoluuloihin kääntäen ne positiivisiksi.

Avaan tässä opinnäytetyössä, MARS METSÄÄN – esiopetuksen järjestäminen luonnossa, toimintaan liittyviä käsitteitä; esiopetusta, lasten osallisuutta, lasten toiminnallista oppimista sekä oppimista ulkona. Tarkastelen näitä kaikkia esiopetuksen näkökulmasta. Esittelen muutaman luontolähtöisen, lasten osallisuutta lisäävän toiminnallisen menetelmän. Kerron miksi ulos kannattaa mennä. Kerron omista kokemuksistani metsäeskarin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tämän opinnäytetyön liitteenä on lista metsäeskaritoiminnassa tarvittavista perusvälineistä, yhden metsäeskarikerran toiminnan suunnitelma, aikataulu ja tavoitteet sekä yhden tehtävän esiopetussuunnitelman mukaiset tavoitteet. Lopuksi liitteenä on luettelomuodossa oleva vuoden metsäeskaritoimintarunko.

2 ESIOPETUS

Esiopetus on Opetushallituksen koordinoimaa ja lain velvoittamaa toimintaa. Lapsen tulee osallistua esiopetukseen oppivelvollisuuden aloittamista edeltävän vuonna. (Perusopetuslaki 12.12.2014/1040, 26 a §.) Esiopetusta voivat järjestää sekä kunnat että yksityiset tahot.

Esiopetus on tällä hetkellä muutoksien alla. Opetushallitus on valmistellut uudet Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Ne on voitu ottaa käyttöön 1.8.2015. Viimeistään valtakunnalliset Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet tulee ottaa käyttöön esiopetusta järjestettäessä 1.8.2016. (Opetushallitus 2016.)

Uudessa esiopetussuunnitelmassa esiopetuksen toiminnan painopiste muuttuu toiminnallisempaan suuntaan. Lisäksi toiminnassa painotetaan lasten osallisuutta, lasten omien mielenkiinnon kohteiden tärkeyttä ja monipuolisia toimintaympäristöjä sekä toimintatapoja. Eri opetettavat aineet on liitetty yhteen oppimiskokonaisuuksiksi. Oppimiskokonaisuuksien keskeiset sisältöalueet ovat kieli- ja vuorovaikutus, matematiikka, etiikka ja katsomus, ympäristö- ja luonnontieto, terveys, fyysinen ja motorinen kehitys sekä taide ja kulttuuri. (Opetushallitus 2016, 28, 30.)

2.1 Esiopetuksen tehtävä ja tavoitteet

Esiopetusta järjestävän tahon tehtävänä on Opetushallituksen (2016, 9, 13) mukaan antaa siihen osallistuvalla lapsella laadukasta ja Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaista opetusta. Valtakunnallisen Esiopetussuunnitelman perusteiden lisäksi jokaisella kaupungilla on oma esiopetussuunnitelma. Tämän lisäksi esiopetusta järjestävällä yksiköllä voi olla oma suunnitelmansa. Jokaisella ryhmällä voi olla vielä oma suunnitelmansa. Toiminta muotoutuu toimintaan osallistuvien lasten sekä sitä järjestävien aikuisten näköiseksi.

Esiopetuksen tavoitteena on edistää yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa lapsen kehitys- ja oppimisedellytyksiä koulua varten. Tavoitteena on vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja tervettä itsetuntoa leikin ja myönteisten oppimiskokemusten avulla. Toiminnan on oltava lapsilähtöistä, ja sen tehtävänä on myös vahvistaa lapsen myönteistä minäkuva. Tavoitteena on lisäksi havaita

mahdolliset oppimisvaikeudet tai haasteet lapsen toiminnassa. (Opetushallitus 2016, 12.)

Kotkan kaupungin omassa kuntakohtaisessa esiopetuksen opetussuunnitelmassa sanotaan esiopetuksen tavoitteista ja tehtävästä näin: *esiopetuksen tavoitteena ja tehtävänä on tukea lasten hyvinvointia ja terveyttä edistävää elämäntapaa, turvallinen vuorovaikutusympäristö, jossa leikki on olennainen oppimisen ja vuorovaikutuksen paikka, vahvistaa lapsen (ryhmän jäsenenä ja yksilönä) minäkäsitystä ja oppijaminäkuvaa, mahdollistaa lapsille tutustumisen lähiympäristön monimuotoisuuteen (ihmiset ja luonto) ja erilaisiin oppimisympäristöihin, hyödyntää kasvatusta ja opetusta mahdollisten vaikeuksien ennaltaehkäisyssä, perustaa kasvun tukeminen ja oppiminen lasten tarpeisiin, toiveisiin sekä mielenkiinnonkohteisiin, tarjota lapsille tilaisuuksia käyttää ilmaisen eri muotoja ja toimia erilaisissa ryhmissä, tarjota lapsille ja huoltajille toistuvasti mahdollisuuksia osallisuuteen.* (Peda net 2016.)

2.2 Esiopetuksen toimintaympäristöt

Toimintaympäristöillä tarkoitetaan esiopetuksen järjestämiseen käytettyjä tiloja, paikkoja, välineitä, yhteisöjä ja käytäntöjä. Hyvä toimintaympäristö tukee lasten kasvua, oppimista ja vuorovaikutusta. (Opetushallitus 2016, 24.)

Toimintaympäristöinä voidaan käyttää sisä- ja ulkotiloja, lähiluontoa sekä rakennettua ympäristöä. Toimintaympäristöjen tulee olla muunneltavia, joustavia ja pedagogisesti rakentuneita. Niiden tulee houkutella lapsia luoviin ratkaisuihin sekä toiminnallisiin työtapoihin. (Opetushallitus 2016, 23–24.)

Esiopetuksessa toimintaympäristöjen tulee tarjota lapsille mahdollisuuksia monipuoliseen leikkiin, monenlaiseen toimintaan, rauhoittumiseen sekä asioiden tutkimiseen. Monipuoliset toimintaympäristöt tukevat lasten omaa aktiivisuutta, terveen itsetunnon ja sosiaalisten taitojen kehittymistä sekä oppimaan oppimisen taitoja ja tasa-arvoa. (Opetushallitus 2016, 23–24.)

Lasten mielipiteitä tulee kuunnella toimintaympäristöjä rakennettaessa. Lapset tulee ottaa mahdollisuuksien mukaan mukaan toimintaympäristöjen suunnitteluun. Lasten ideoiden ja tuotosten, esimerkiksi askartelujen ja piirrosten, tulee näkyä lasten pääasiallisessa toimintaympäristössä. (Opetushallitus 2016, 24.)

2.3 Esiopetuksen työtavat

Uusissa Esiopetuksen perusteissa korostetaan toiminnallisia työtapoja. Mainitaan että kokemukselliset ja toiminnalliset työtavat tarjoavat elämyksiä ja vahvistavat lasten oppimismotivaatiota. Työtapojen ja toiminnan tavoitteena tulisi olla se, että lapset käyttävät kaikkia aistejaan, liikkuvat, kehittävät muistiaan ja mielikuvitustaan sekä nauttivat oivaltamisesta. (Opetushallitus 2016, 28.)

Monipuoliset työtavat ja erilaiset oppimisympäristöt mahdollistavat lasten omien vahvuuksien ja kiinnostuksen kohteiden mukaan toimimisen. Uusissa Esiopetuksen perusteissa (2016, 28) mainitaan että monipuolisten työtapojen välillä tuetaan lasten kasvua ja kehitystä. Lasten sosiaaliset taidot sekä laaja-alaisen osaamisen oppiminen mahdollistuu.

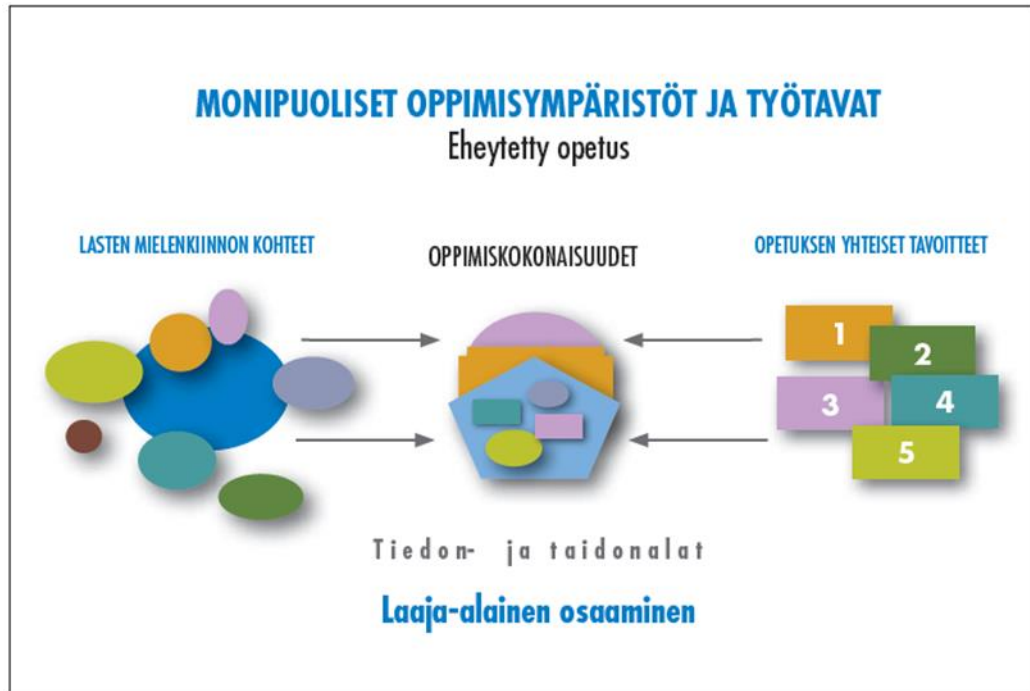
Monipuolisia työtapoja voidaan esimerkiksi toteuttaa pelaamalla, tutkimalla ja leikin avulla. Lapset opettelevat työskentelemään erilaisissa ryhmissä, pareittain ja itsenäisesti. Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun ja valitsevat sopivan työtavan. Esiopetuksen opettajan tehtävänä on toiminnan mahdollistaminen ja lasten ohjaaminen soveltuvien työtapojen löytämiseksi. Tällainen toiminta tukee lasten omaa aloitteellisuutta ja antaa heille vastuuta toiminnasta. (Opetushallitus 2016, 28.)

2.4 Esiopetuksen oppimiskokonaisuudet

Esiopetukselle on laadittu yhteiset valtakunnalliset tavoitteet, joita paikalliset esiopetuksen tavoitteet täsmentävät. Tavoitteissa mainitaan toiminnan pohjautuvan laaja-alaisiin lasten osaamiselle asetettuihin tavoitteisiin. Laaja-alaiset osaamisen tavoitteet on uudessa Esiopetuksen perusteissa jaettu viiteen oppimiskokonaisuuteen. (Opetushallitus 2016, 30.)

Jokaisessa oppimiskokonaisuudessa on tavoitteita, joilla on toisiinsa liittyviä opetuksellisia ja kasvatuksellisia tehtäviä. Kokonaisuuksien tavoitteita ja sisältöjä on tarkoitus yhdistää tarkoituksenmukaisesti käytännön toiminnassa. Näin jokainen oppimiskokonaisuus voidaan liittää yhteen ja tavoitteita ei tarvitse eriyttää. Näin toimimalla voidaan toimintaa suunnitella lapsilähtöisesti lasten mielenkiinnon kohteiden mukaan. (Opetushallitus 2016, 30.)

Kuvassa 1 on esitetty kaavio, jonka mukaan oppimiskokonaisuuksia voidaan rakentaa.

Kuva 1. Oppimiskokonaisuuksien muodostaminen (Opetushallitus 2016, 31)

Ilmaisun monet muodot

Ilmaisun monet muodot -oppimiskokonaisuus sisältää musiikin, kuvataiteen, käsityön, suullisen ilmaisun sekä kehollisen ilmaisun taitojen harjoittamisen. Kaikkiin itsensä ilmaisumuotoihin tutustutaan ja niitä harjoitellaan lasten jokapäiväisessä arjessa. Tärkeintä ovat lasten omat kokemukset, havainnot ja aistimukset omasta ja toisten ilmaisusta. Lapsia rohkaistaan kokeilemaan ja toimimaan erilaisin luovin menetelmin. (Opetushallitus 2016, 31–32.)

Kielen rikas maailma

Kielen rikas maailma –oppimiskokonaisuus sisältää lapsen kielellisten valmiuksien harjoittamisen. Tässä oppimiskokonaisuudessa tärkeimmät sisältöalueet ovat lapsen kiinnostuksen herättäminen kieltä kohtaan, niin puhuttua, kirjoitettua kuin luettua kieltä. Lasten kehittymässä olevaa kirjoitus- ja lukutaitoa tuetaan leikkien, pelien ja toiminnallisten harjoitusten avulla. (Opetushallitus 2016, 32–33.)

Minä ja meidän yhteisömme

Minä ja meidän yhteisömme -oppimiskokonaisuus käsittelee lasten lähiyhteisöä. Oppimiskokonaisuudessa tarkastellaan menneisyyttä, tulevaisuutta sekä ajankohtaisia asioita lasten näkökulmasta. Oppimiskokonaisuudessa tutustutaan eettisiin valintoihin, erilaisiin tapoihin ja uskomuksiin. Lisäksi harjoitellaan tunteita, vuorovaikutustaitoja sekä omien mielipiteiden kertomista ja perustelua.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Tutkin ja toimin ympäristössäni -oppimiskokonaisuus sisältää lasten matemaattisten taitojen valmiuksien opetteluun sekä teknologia- ja ympäristökasvatuksen toteuttamisen. Oppimiskokonaisuudessa keskitytään lasten omiin havaintoihin, tutkimuksiin, mielipiteisiin sekä tiedon jäsentämiseen. Oppimiskokonaisuus tutustuttaa lapset luonnon monimuotoisuuteen, tutkivaan oppimiseen ja arjen teknologiaan. (Opetushallitus 2016, 35–36.)

Kasvan ja kehityn

Kasvan ja kehityn -oppimiskokonaisuus sisältää itsestä huolehtimisen taitoja, turvakasvatusta sekä kestävän elämäntavan opetusta. Oppimiskokonaisuudessa käsitellään muun muassa terveellisiä elämäntapoja, liikuntaa ja ruokailua. Kohtuullinen kuluttaminen kuuluu myös tähän oppimiskokonaisuuteen. (Opetushallitus 2016, 37–38.)

3 LASTEN OSALLISUUS

Tässä luvussa käsittelen varhaiskasvatusikäisen lapsen osallisuutta. Aluksi kerron, mitä uudessa varhaiskasvatuslaissa, Suomen perustuslaissa ja YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksessa sanotaan lapsen osallisuudesta. Tämän jälkeen esittelen muutamia lasten osallisuuden määritelmiä ja malleja. Lasten osallisuutta kuvaavia malleja olisi ollut monia hyviä. Valitsin tähän Shierin osallisuuden polkumallin sekä Vennisen, Leinosen ja Ojalan tutkimuksen. Nämä mallit lähestyvät lasten osallisuutta sekä lasten näkökulmasta että aikuisen roolista lapsen osallisuuden mahdollistajana.

3.1 Lait ja asetukset

Lainsäädännössä määrätään myös lasten oikeuksista ja osallistumisesta päätöksentekoon. Niissä lapsella on oikeus osallistua itseään koskeviin asioihin ja päätöksentekoon ikätasoaan ja kehitystään vastaavalla tavalla.

Uudessa 1.8.2015 voimaan tulleessa varhaiskasvatuslaissa on kirjattu lakiin oma säännös lasten osallisuudesta: *”varhaiskasvatuksen tavoitteena on... varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin.”* (Varhaiskasvatuslaki 8.5.2015/580, 2a §.)

Suomen perustuslaki sanoo: *”Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.”* (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731, 6. §.)

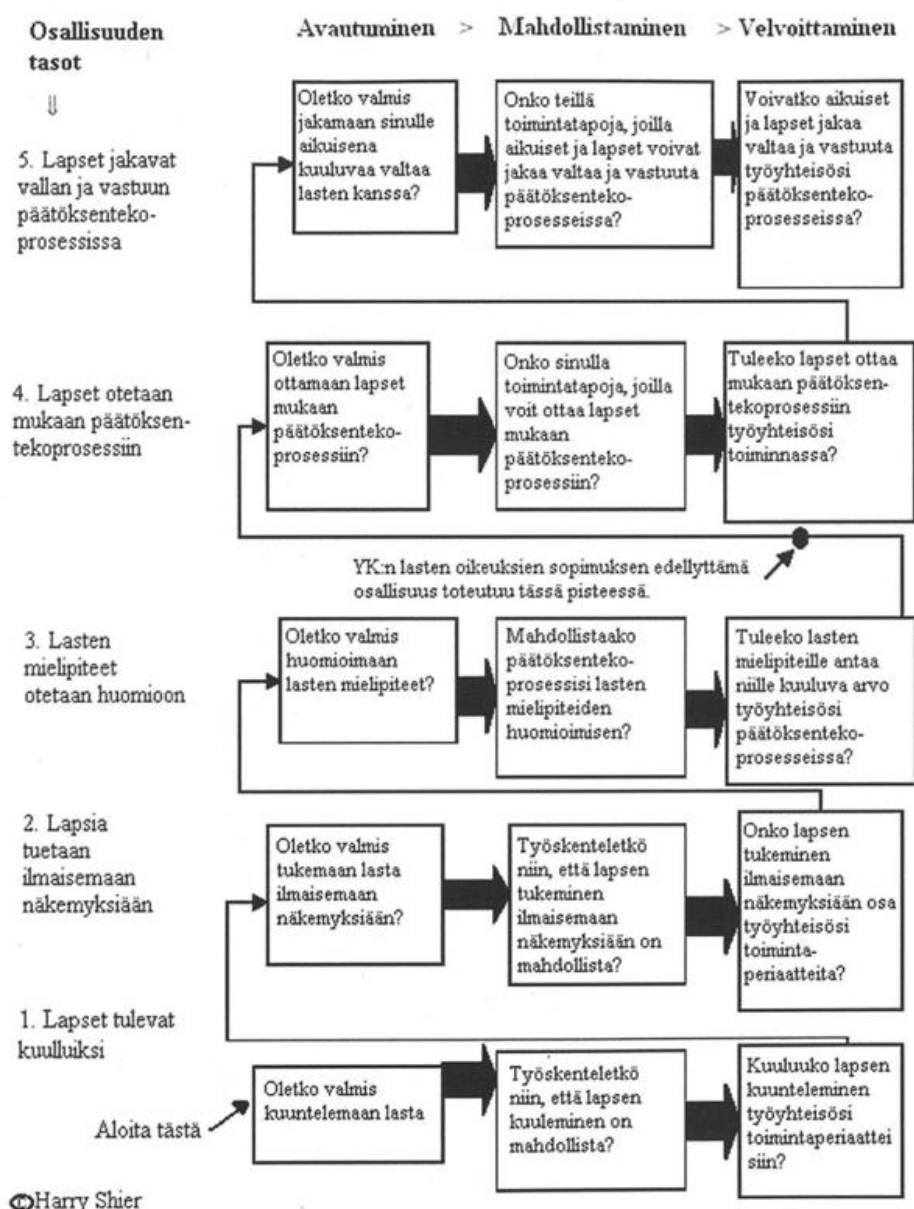
YK:n Lasten oikeuksien sopimus sanoo seuraavaa: *”Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti... lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa.”* (Unicef 2016.)

3.2 Lasten osallisuuden määritelmiä

Lapsen ääni projektissa lasten osallisuus kuvataan näin: osallisuus on sitä, että lapsi huomaa ja kokee omilla tunteillaan, kokemuksillaan ja valinnoillaan olevan oikeasti merkitystä ja vaikutusta lähiyhteisössään ja sen toiminnan rakentumisessa. Osallisuus on mukanaoloa ja vaikuttamista itse tilanteeseen tai toiminnan rakentumiseen ja toteutumiseen suunnittelusta lähtien. Osallistuminen taas on mukaan tulemistä jonkun toisen ehdoilla ja näkemyksillä valmiiksi suunniteltuun ja toteutettuun tilanteeseen tai toimintaan. (Lapsen ääni 2011, 11–12; Piironen 2007, 5.)

3.2.1 Harry Shierin osallisuuden polku

Harry Shierin kehitti vuonna 2001 osallisuuden polku -nimisen lasten osallisuutta tarkastelevan mallin. Alla olevassa kuvassa 2 osallisuuden polku on yksi eniten suomalaisessa varhaiskasvatuksessa käytetty lasten osallisuuden malli. Mallissa on viisi askelmaa jotka kuvaavat sekä lasten osallisuutta että aikuisen roolia osallisuuden mahdollistajana. Lisäksi mallissa on kolme eri tasoa jotka kuvaavat aikuisten sitoutumisen tasoa lasten osallisuuteen. Tässä mallissa lasten mielipiteiden ja osallisuuden aste riippuu hyvin paljon vastassa olevista aikuisista. (Hotari, Oranen & Pösö 2013, 151–154; Leinonen 2014, 21.)

Kuva 2. Lasten osallisuuden malli Shierin mukaan (Leinonen 2014, 23)

Ensimmäinen askelma lapsen osallisuuteen on lapsen kuunteleminen. Lapsi tuntee tulleen kuulluksi ja on vuorovaikutuksessa aikuisen kanssa.

Toinen askelma on lapsen omien mielipiteitten ilmaisu. Lapsi ilmaisee omia mielipiteitään kehitystasonsa mukaisin menetelmin. Aikuisen tulee tukea lasta ja kunnioittaa lapsen näkemystä.

Kolmas askelma on lasten mielipiteitten ja aloitteiden ottaminen huomioon. Lapsen toimintaa yksilönä tuetaan tilanteeseen sopivalla tavalla.

Neljäs askelma ottaa lapsen mukaan päätöksentekoon. Lapselle annetaan enemmän valtaa päättää asioista. Tällä osallisuuden tasolla lapsen on kyettävä neuvottelemaan toisten kanssa päätöksistä. Tällaisen osallisuuden on ajateltu opettavan lapsille toisten mielipiteiden huomioimista, vastuunottoa ja empatiaa.

Viidennellä askelmalla lapset ja aikuiset jakavat vallan ja vastuun. Lasten osallisuus päätöksenteosta on vuorovaikutusta toisten lasten ja aikuisten kanssa. Valta tuo mukanaan myös vastuunottoa. Lapsille annettu valta ja vastuu tulee olla lasten iän mukaista.

Aikuisten ensimmäisellä sitoutumisen tasolla aikuiset avaavat ajatuksiaan ottamaan vastaa uusia ajatuksia. Aikuisten toisella sitoutumisen tasolla aikuiset antavat mahdollisuuden lasten osallisuuden muutokselle. Kolmannella tasolla aikuiset sitoutuvat lasten osallisuuden toteuttamiseen ja sen mahdollistamiseen.

Shierin näkemyksen mukaan lasten osallisuus Lasten oikeuksien sopimuksen mukaan toteutuu mallin kolmannella askelmalla. Kolme ensimmäistä askelmaa selvittää lapsen omia näkemyksiä yhteistyössä aikuisen kanssa. Kaksi viimeistä askelmaa perustuvat enemmän lapsen omiin päätöksiin ja niiden seurauksiin. Näillä kahdella askelmalla myös yhteistyö ryhmän kanssa korostuu. (Leinonen 2014, 24.)

3.2.2 Yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi

Tuulikki Venninen, Jonna Leinonen sekä Mikko Ojala toteuttivat ”*Parasta on, kun yhteinen kokemus siirtyy jaetuksi iloksi*” - *Lapsen osallisuus pääkaupunkiseudun päiväkodeissa* -nimisen tutkimuksen vuonna 2010. Leinonen (2014, 20) kuvaa kirjassa Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa tutkimuksen tuloksia. Tämän tutkimuksen mukaan lasten osallisuus voidaan jakaa seitsemään osatekijään.

Ensimmäinen osallisuuden osatekijä on lasten oikeus iloita itsestä. Lapsi kokee olevansa merkityksellinen ja tärkeä omana itsenään.

Toinen osatekijä on lapsen oikeus tarpeiden täyttymiseen. Kasvattajat huolehtivat lapsen perustarpeiden tyydyttämisestä. He myös vastaavat lapsen tarpeeseen tulla kuulluksi ja huomatuksi.

Kolmas osatekijä on lapsen turvallisuuden tunne. Näin lapsi uskaltaa osallistua ja tuoda esiin omia näkemyksiä sekä olla aloitteellinen.

Neljäs osatekijä on lapsen ymmärrys siitä, että hänen mielipiteillään on vaikutusta. Vaikutus koskee häntä itseään sekä ryhmän jäseniä.

Viides osatekijä on lapsen omatoimisuus. Omatoimisuutta harjoitellaan ja tuetaan yhdessä aikuisen kanssa.

Kuudes osatekijä on lapsen kasvaminen vastuuseen. Lapsi oppii, että hänen teoillaan ja päätöksillään on seurauksia.

Seitsemäs osatekijä on lapsen kyky tulkita ympäristöä ja sen toimijoita.

Tämän tutkimuksen mukaan lapsen omilla kokemuksilla osallisuudesta on suuri merkitys määritettäessä osallisuutta. Myös lapsen ikä ja kehitystaso vaikuttaa osallisuuden kokemiseen. Mitä pienempi lapsi on, sitä enemmän hän tarvitsee aikuisen apua vaikutusmahdollisuuksiinsa. (Leinonen 2014, 18; Turja 2016, 54–55.) Leinosen (2014, 18) mukaan osallisuuden kokemus synnyttää pienessäkin lapsessa ilon ja onnistumisen tunteita. Nämä tunteet tekevät tilanteesta oppimisen kannalta mielekkään ja auttavat vuorovaikuksessa. Olen tämän tutkimuksen kanssa samaa mieltä siitä, että osallisuuden tunne vaikuttaa positiivisesti lasten oppimiseen.

4 TOIMINNALLINEN OPPIMINEN

Tässä luvussa käsittelen lasten toiminnallista oppimista. Ensin kirjoitan hie-
man toiminnallisen oppimisen historiasta. Sen jälkeen esittelen toiminnallisen
oppimisen periaatteita ja käytäntöjä. Kirjallisuudessa samoista asioista puhu-
taan myös käsitteillä tutkiva oppiminen, ilmiöpohjainen oppiminen, osallistava
oppiminen, kokemuksellinen oppiminen sekä tekemällä oppiminen. Kaikille
käsitteille yhteistä on se, että lapsi nähdään aloitteellisena, aktiivisen toimija-
na. Hän tutkii ja opettelee asioita toiminnallisilla keinoin vuorovaikutuksessa
ympäristönsä kanssa.

4.1 John Deweyn kokemuksellinen oppiminen

Eräs lasten toiminnallisen oppimisen alkuunpanijoista oli Yhdysvaltalainen
kasvatustieteen psykologi John Dewey (1859–1952). Hän puhui lasten koke-
muksellisen oppimisen puolesta. Deweyn kasvatustieteellisen filosofian kulmakivenä pi-
detään lapsen omia kokemuksia oppimistapahtumassa. Deweyn mielestä lap-
si oppii asioita käytännön toiminnan kautta. Asioiden tulee kuitenkin olla lasta
kiinnostavia ja merkityksellisiä. Lähellä lasta olevat asiat lapsi kokee itselleen
tärkeiksi ja sitoutuu työntekoon. (Rauste-von Wright, von Wright & Soini 2003,
155; Valleala 2012.)

Deweyn kokemuksellinen oppiminen pohjautuu pragmatismiin. Pragmatis-
missa lapsi kokeilee ideoitaan ja kehittää niitä eteenpäin. Tiedon saamiseksi
tarvitaan toimintaa. Deweyn mukaan kaiken toiminnan tulisi olla etukäteen
mietittyä ja siihen tulee liittyä toiminnan arviointia ja tarkkailua. Näin lapsi oppii
yrityksen ja erehdyksen kautta itsereflektion avulla. (Rauste-von Wright ym.
2003, 155, 164.)

4.2 Toiminnallisen oppimisen periaatteita

Toiminnallisten menetelmien käyttö perustuu seuraaville oppimisen peruseri-
aatteille:

1. Oppiminen edellyttää oppijan ts. lapsen omaa **aktiivisuutta, omatoimi-
suutta ja ihmettelyä**. Toiminnallisuus on väline ja työtapana lasten oppimiseen.
Se vaatii myös lapsen omaa työtä.

2. Oppimista vahvistaa opittavan asian **työstäminen ja tutkiminen** eri tavoin: tekemällä, liikkumalla, leikkimällä, selittämällä, keskustelemalla toisten kanssa, piirtämällä jne.

3. **Vastausten ja tuotosten arviointi yhteistyössä.** Vuorovaikutus toisten lasten kanssa on merkittävä oppimista edistävä tekijä. (Lipponen 2016, 34–37; Opinpaja Oy 2011.)

Usein toiminnallisen oppimisen prosessi käynnistää lisäkysymyksiä. Lapset jatkavat tutkimuksia ja asioiden selvittelyä uudessa toimintasyklissä. (Lipponen 2016, 37.)

4.3 Menetelmien käyttö

Nimensä mukaisesti toiminnalliset opetusmenetelmät perustuvat ennen kaikkea lapsen omaan toimintaan, tekemiseen ja kokemuksiin. Lapset ihmettelevät, tutkivat, etsivät vastauksia kokeilemalla, arvioivat saatua tietoa ja kertovat vastauksen muille. (Lipponen 2016, 34–37.)

Monipuolisten toiminnallisten menetelmien käyttö helpottaa lasten kanssa toimimista. Jokaisessa ryhmässä on lapsia, jotka oppivat eri tavoin. Toiminnallisuus mahdollistaa lapsilla eri aistien sekä tekemisen kautta oppimisen. Toiset menetelmistä hyödyntävät esimerkiksi näköä tai kuuloaistia, toiset perustuvat omaan tekemiseen tai kehon käyttöön. Aistien käyttö ja liikkuminen lisäävät lasten oppimisen elämyksellisyyttä ja vahvistavat oppimismotivaatiota. Itse omalla tavalla koetut ja tehdyt asiat tuntuvat lapsista mielekkäämmiltä ja merkityksellisiltä. (Leskinen, Jaakkola & Norrena 2016, 14; Opinpaja Oy 2011.)

Toiminnallisten menetelmien omakohtainen kokemus auttaa asioiden muistamisessa ja antaa uusia oivalluksia itsestä, toisista ja ympäröivästä maailmasta. Toiminnallisilla menetelmillä ja työtavoilla voidaan myös rakentaa ja vahvistaa lapsiryhmän yhteishenkeä ja yhteenkuuluvuutta sekä luoda hyvää työskentelyilmapiiriä. (Lipponen 2016, 38; Opinpaja Oy 2011.)

Toiminnalliset työtavat esiopetuksessa voivat olla esimerkiksi tutkimista, erilaisia projekteja, ryhmätöitä, leikkejä, draamaa ja taiteellisia esityksiä. Toiminnallisia työtapoja käytettäessä toimitaan vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa. Toiminnallisuus opettaa lapsille vastuunottamista ja se opettaa myös omien mielipiteiden perustelua ja toisten mielipiteiden kuuntelemista. Asioista kes-

kustellessa ja yhdessä sovittaessa lasten vuorovaikutus- ja yhteistyötaidot harjaantuvat. (Leskinen ym. 2016, 14.)

Toiminnallisuuden hyödyt ovat psyykkisiä, fyysisiä, kognitiivisia sekä sosiaalisia. Toiminnallisuus lisää lasten omaa aktiivisuutta ja tekee oppimisesta kokonaisvaltaisempaa. Lapset saavat enemmän onnistumisen kokemuksia kun he oppivat monipuolisilla työtavoilla. (Leskinen ym. 2016, 14.)

5 LUONNOSSA OPPIMINEN

Tässä luvussa esittelen, mitä on oppiminen ulkona luonnossa. Kerron erilaisista mahdollisuuksista. Ulkona oppimisella tarkoitetaan yleisesti kaikkea ulkona tapahtuvaa opetusta. Käytän sitä tässä opinnäytetyössä kuvaamaan pääasiassa metsässä tapahtuvaa oppimista.

5.1 Outdoor education – ulkona oppiminen

Englantilainen termi ”outdoor education” tarkoittaa oppimista ulkona toimien. Se on myös yksi monista ympäristökasvatopedagogiikoista. ”Outdoor education” menetelmä kattaa kaiken ulkona oppimisen ja toimimisen. Käsitteelle ei ole suoraan suomennettua vastinetta, suomennettuna se voisi olla ulkoilmassa oppimista ja kasvatusta metsä- ja luontoympäristössä. Sen tavoitteena on muun muassa luontosuhteen syveneminen, sosiaalisten taitojen kehittyminen, vastoinkäymisistä selviäminen, ongelmanratkaisutaitojen kehittyminen sekä yhteistyössä toimiminen. (Bartunek, Brügge, Fenoughty, Fowler, Hensler, Higgins, Laschinski, Löhrmann, Neibi, Neuman, Nicol, Seyfried & Szczepanski 2002, 1; Parikka-Nihti 2011, 55; Vantaan luontokoulu 2016.)

Suomessa termiä *ulkona oppiminen* käytetään kuvaamaan kaikenlaista ulkoilmassa tapahtuvaa oppimista sekä kasvatusta luonnonympäristössä. (Parikka-Nihti 2011, 55). Se perustuu kokemuksiin ja elämyksiin ulkona erilaisissa oppimisympäristöissä. Ulkona oppiminen sopii kaikkiin esiopetuksen oppimiskokonaisuuksiin ja erilaisille oppijoille.

5.2 Sopiva ympäristö

Ympäristönä voi olla esikoulun tai koulun piha, kävelytien reuna, puisto tai lähimetsä. Ulkona oppimisen käsitettä voidaan laajentaa koskemaan koko koulun tai päiväkodin ulkopuolista tilaa, käytännössä koko kaupunkia ja sen tarjoamia mahdollisuuksia. (Vantaan luontokoulu 2016.)

Uusien Esiopetuksen perusteiden (2016, 16) mukaan lapsi oppii leikkien, liikuen, tutkien, erilaisia tehtäviä tehden ja itseään ilmaisten. Toimintaympäristön tulee mahdollistaa tämä. Metsässä turvallinen, monimuotoinen toimintaympäristö antaa lasten oppimiselle hyvät mahdollisuudet. Monipuolinen fyysinen ympäristö tarjoaa lapsille haasteita motoristen taitojen harjoitteluun. Esteettisesti miellyttävä toimintaympäristö tuottaa mielihyvää ja vaikuttaa rauhoittavasti. Lisäksi metsän monimuotoinen äänimaailma houkuttaa lapsia myös kuuntelemaan ja tarkkailemaan. (Parikka-Nihti 2014, 77.)

Metsäympäristöstä löytyy lapsille leikkeihin, tehtäviin ja toimintaan tarvittavia luonnonvälineitä. Kivet, kepit ja kävyt kelpaavat järjesteltäviksi, rakennusmateriaaleiksi sekä leikkivälineiksi.

5.3 Erilaisia toimintatapoja

Ulkona oppimisessa käytetään aktiivisesti kehoa ja kaikkia aisteja, jolloin jokaisella on mahdollisuus löytää oma tapansa oppia ja saada onnistumisen kokemuksia. Ulkona lapsilla on enemmän mahdollisuuksia työstää opeteltavaa asiaa eri tavoin.

Ulkona oppimisessa painottuvat lasten persoonalliset taidot, sosiaaliset kyvyt ja tiimityöskentely. Lasten kiinnostuksen kohteet ohjaavat toimintaa. Ulkona oppiminen on vähemmän aikuisjohtoista. Lasten omat ideat, ajatukset ja havainnot vievät oppimista eteenpäin. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 108; Polvinen, Pihlajamaa & Berg 2012, 39–40.)

Ulkona oppimiseen on monia toimintatapoja. Se voi olla pieni tuokio ulkona muun toiminnan lomassa. Lapset voivat tulla ulos pihalla mittaamaan, kuinka monta askelta on hiekkalaatikon ympäryks. Tai tutkia miten kepeistä rakennetaan A-kirjain. Ulkona voi olla myös joka päivä koko päivän ajan. Lapset voivat syödä ruoan ja levätä ulkona. Tapoja on hyvin monenlaisia. Toiminta muotoutuu ryhmän tavoitteiden mukaisesti.

Lyhyet tuokiot palvelevat esimerkiksi osana pienryhmätoimintaa. Ryhmä voi yhdessä tulla tekemään osan tehtävästä yhdessä ulos. Esiopetuksessa tämänkaltainen ratkaisu vaatii sen, että ryhmässä on vähintään kaksi aikuista.

Ulkona voi olla koko päivän. Lapset pitävät luonnossa liikkumisesta ja tehtävien tekemisestä kunhan varusteet ovat oikeanlaiset. Tämänkaltaiselle toiminnalle on myös monenlaisia muotoja. Toimintaa voidaan järjestää projektiluontoisesti, jolloin ryhmä tekee pienryhmissä oman osansa. Lopuksi tulokset kootaan yhteen. Toiminta voi olla ulkona koko vuoden. Tällöin esiopetuksen kaikki opetuskokonaisuudet voidaan tehdä ulkona.

6 LUONTOLÄHTÖISIÄ MENETELMIÄ VARHAISKASVATUKSESSA

Tässä luvussa esittelen muutamia luontolähtöisiä menetelmiä, joita voidaan käyttää lasten kanssa. Kaikki menetelmät soveltuvat varhaiskasvatusikäisille. Jokainen menetelmä tukee lasten osallisuutta ja toiminnallista oppimista. Jokaisessa menetelmässä on mahdollisuus toteuttaa lasten omien kiinnostuksen kohteiden mukaista toimintaa. Näihin menetelmiin voidaan sisällyttää Esiopetuksen perusteiden mukaisia tavoitteita.

6.1 Metsämörri toiminta

Metsämörri toiminta Suomessa on Suomen Ladun kouluttamien ohjaajien vetämää ulkoilu- ja luontopainotteista toimintaa. Päiväkodeissa ja esiopetuksessa Metsämörriyhmät käyvät säännöllisesti retkillä ja tutkivat luontoa. Toiminnan tavoitteena on luontokokemuksien ja -tiedon välittämisen lisäksi opettaa lapsille vastuullisuutta. Metsämörriin oppimiskäsityksen taustalla on lapsilähtöinen pedagogiikka: lasten omat elämykset ja kokemukset kantavat aikuisuuteen asti. (Nikkinen 2001, 27–33; Nordström 2004, 126; Parikka-Nihti & Suomela 2014, 113–114.)

Metsämörri-ideologian mukaan lapset oppivat asioita parhaiten itse tekemällä. Lasta ohjataan etsimään ratkaisuja itse. Hänelle ei anneta valmista vastausta. Lapsen annetaan ihmetellä ja keksiä itse vastaus. Toiminta voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen: 1. lapsi löytää kysymyksen, 2. lapsi havainnoi ja tutkii, 3. lapsi tekee johtopäätöksen. Tässä tavassa aikuisen ei tarvitse tietää yhtään

enempää kuin lapsenkaan. Hän voi antaa tilaa lapsen ihmettelylle. (Nikkinen 2001, 35–38; Nordström 2004, 126.)

6.2 Case Forest -pedagogiikka

Case Forest -pedagogiikka on kehitetty Suomessa osana Case Forest – pedagogics towards sustainable development -hanketta (2009–2010). Menetelmässä lapsi nähdään aktiivisena toimijana. Menetelmä innostaa lapsia itse tutkimaan ja kokeilemaan omia kiinnostuksen kohteita. (Suomen Metsäyhdistys 2015.)

Case Forest -pedagogiikan lähtökohtana on lasten oma kiinnostus ja ihmettely. CF-pedagogiikan perustana on ennen kaikkea ongelmaperustainen, tutkiva oppiminen. Lasten oppimisympäristönä on lapsen koko lähiympäristö ja asuinkunta. Tietoja etsitään yhteistoiminnallisesti esiopetuksen seinien ulkopuolelta. Tiedon etsinnässä keskeistä on lasten oma aktiivisuus. Aikuinen toimii oppimisen ohjaajana ja mahdollistajana. (Myllyntausta & Peuhkuri 2013; Parikka-Nihti 2011, 51; Parikka-Nihti & Suomela 2014, 105.)

Lapset ovat luonnostaan uteliaita, ja heitä kiinnostavat monenlaiset asiat. Aikuinen ei vastaa lasten kysymyksiin suoraan, vaan ohjaa lapsia etsimään itse tietoa. Kysymysten laukaisijana saattaa olla metsäretkellä eteen tullut ötökkä, sadussa kuultu asia, ikkunasta näkyvä maisema tai muu vastaava. (Myllyntausta & Peuhkuri 2013; Parikka-Nihti 2011, 50.)

Kysymysten tulva saattaa olla valtava mutta aikuisen on hyväksyttävä ne kaikki. Yhdessä päätetään mitä lähdetään tutkimaan. Huonoja kysymyksiä ei ole. Aikuinen kirjaa ylös lasten pohdinnan, kysymykset sekä kiinnostuksen kohteet. Jos lapset esittävät samankaltaisia kysymyksiä, kannattaa kysymykset yhdistää saman pääkysymyksen alle. Näin saadaan lapsille yksi yhteinen kysymys, jota lähdetään selvittämään. (Myllyntausta & Peuhkuri 2013; Parikka-Nihti 2011, 52–53; Parikka-Nihti & Suomela 2014, 105.)

Seuraavaksi lapset tekevät tutkimussuunnitelman tietojenkeruuvaihetta varten. Lapset kirjaavat kerätyt ylös esimerkiksi piirtämällä. Projektin loppuun esitellään tuotokset. (Myllyntausta & Peuhkuri 2013; Parikka-Nihti 2011, 53–54; Parikka-Nihti & Suomela 2014, 106.)

Lasten tehtävänä on päättää miten tietoa jaetaan toisille lapsille. Tällaisessa projektissa lapset opettavat lapsia ja vertaisoppiminen on tärkeää. Pienet lapset voivat dokumentoida tietoa piirtämällä kuvia, kertomalla aikuiselle (joka kirjaa tiedot ylös), valokuvaamalla, runolla, sadulla, laululla, taidenäyttelyllä, näyttelemällä yms. Lasten kanssa voidaan käyttää myös tietokoneohjelmia kuten PowerPointia tai Thinglinkiä. (Parikka-Nihti 2011, 54; Parikka-Nihti & Suomela 2014, 107.)

6.3 Vihreä lippu

Vihreä lippu on kasvatusalan kestävän kehityksen ohjelma sekä kansainvälinen kasvatusalan ympäristömerkki. Vihreä lippu myönnetään kriteerien perusteella. Vihreä lippu ohjelma antaa valmiita työkaluja uuden opetussuunnitelman toteuttamiseen. Ohjelma vahvistaa uuden esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelman kestävän kehityksen sisältöjen toteutumista. (Vihreä lippu 2016.)

Vihreä lippu toiminta tuli Suomeen vuonna 1998. Vihreä lippu ohjelmaan osallistuu Suomessa 300 koulua, päiväkotia sekä lasten ja nuorten vapaaajantoimijaa. Vihreä lippu ohjelma tavoittaa 90 000 lasta, nuorta ja aikuista. Ohjelmaa koordinoi FEE Suomi. Maamme ruotsinkielisestä palvelusta vastaa Natur och Miljö ry. Vihreä lippu on osa kansainvälistä Eco-Schools -ohjelmaa, jota luotsaa maailman suurin ympäristökasvatusjärjestö Foundation for Environmental Education (FEE). Se tavoittaa maailmanlaajuisesti yli 48 000 koulua, joissa opiskelee noin 13 miljoonaa oppilasta 58 eri maassa. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 113; Vihreä lippu 2016.)

Vihreä lippu ohjelman pääperiaatteet ovat: **Osallisuus**: lapset ja nuoret ovat aktiivisia toimijoita projektien suunnittelussa, toteutuksessa ja tulosten arvioinnissa. **Ympäristökuormituksen vähentäminen**. **Kestävän kehityksen kasvatus** osana jokapäiväistä arkea. **Jatkuva parantaminen**: pitkäjänteinen ja suunnitelmallinen kehitys. **Yhteistyö** ympäröivän yhteiskunnan kanssa. (Vihreä lippu 2016.)

Vihreän lipun toiminnalla on seitsemän valmista teemaa. Perusteemat ovat vesi, energia ja jätteiden vähentäminen. Muina teemoina ovat lähiympäristö, kestävä kulutus, yhteinen maapallo sekä terve elämä. (Vihreä lippu 2016.)

Vihreän lipun toiminnassa lasten osallisuus ja mielipiteet tulevat kuuluville lapsienemmistöisessä ympäristöraadissa. Raati suunnittelee ja organisoii valitsemansa teeman toteutusta toimintakauden ajan. Lasten mielipide ja näkemys ohjaavat toimintaa, aikuiset ovat mukana toiminnan mahdollistajina. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 112; Vihreä lippu 2016.)

6.4 Seikkailukasvatus

Sosiaalikasvattaja Tarja Mäntylä (2013) määrittelee kirjassa Seikkaillen elämyksiä III seikkailukasvatuksen näin: *”Seikkailukasvatus on rohkeutta mennä metsään ja lapsi osa sitä luonnon kokonaisuutta, uskaltaa laittaa itsensä koe- tukselle niin, ettei arkaile esteen ylitystä vaan etsii keinoja sen yli pääsemiseksi kenties tarvitsee kaverin avustamista siihen...”*

Esiopetusikäisille lapsille seikkailukasvatus toteutetaan leikin ja sadun muodossa. Satujen ja seikkailujen käytössä on tärkeää, että kaikki toiminnassa mukana olevat sitoutuvat tähän työtapaan. Aikuinen on myös osa satua ja seikkailussa mukana. Lapsille pitää antaa mahdollisuus osallistua ja tehdä omia ratkaisujaan. Heille annetaan tilaa toimia ja kysytään jo toiminnan suunnitteluvaiheessa mielipiteitä ja ideoita. Lapset kertovat, mitä ja minkälaista toimintaa he haluavat. Seikkailukasvatuksessa käydään toiminnan jälkeen läpi, mitä tehtiin, mille lapsesta tuntuu ja miksi. Seikkailuissa opitut hyvät asiat on myös pystyttävä siirtämään arjen käytännöiksi. (Allinen & Korhonen 2007, 194, 199; Karppinen & Latomaa 2015, 72–72.)

Seikkailukasvatuksen tarkoituksena on rohkaista lasta kekseliäisyyteen ja uskaliaisuuteen. Lasten seikkailuja ohjatessa pitää muistaa, että seikkailun ei tarvitse välttämättä olla suurta ja hienoa toimintaa, vaan se muodostuu jo pienistä asioista. Mitä nuoremmista lapsista on kysymys, sitä pienempiä ovat heidän seikkailunsa. Seikkailulliset leikit ovat toimintaa, jossa etsitään onnistumisen kokemuksia ja iloa. Niissä osallistujat kuljettavat itse tarinaa, jota toteutetaan leikin avulla. (Karppinen & Latomaa 2015, 140–141; Kokljuschkin 1999, 34, 64; Virtanen 2011, 59.)

Leikkiminen on lasten luontaista toimintaa. Luonnossa sille on paljon tilaa. Lapsille leikkiminen luonnossa on jo valmiiksi seikkailullinen ja jännittävä kokemus. Seikkailukasvatuksen tavoitteena on saada lapset leikin avulla kiintymään luontoon omien kokemusten, elämysten ja aistien avulla. Näin lapset

oppivat olemaan ja toimimaan luonnossa sekä viihtyvät siellä. Erilaiset leikit vaativat erilaisia ympäristöjä. Aikuisten tehtävänä on valita toiminnan tavoitteisiin sopiva ympäristö. Aikuisten tehtävänä on myös varmistaa leikin ja leikki- paikan turvallisuus. (Karppinen & Latomaa 2015, 140–141; Parikka-Nihti & Suomela 2014, 71–72.)

Seikkailukasvatuksessa voidaan leikin avulla ratkaista esimerkiksi matemaattisia tehtäviä, kirjoittaa salakirjoituksella aakkosia, rakentaa metsän eläimille koteja sekä luokitella muotoja, värejä ja kokoja. Seikkailukasvatus mahdollistaa erilaisten oppijoiden oppimisen koska se tukee lasten omia vahvuuksia. Seikkailukasvatus antaa kasvattajalle rajattomat mahdollisuudet hyödyntää luonnon mahdollisuuksia esiopetuksen perusteiden mukaiseen toimintaan. (Kokljuschkin 1999, 21.)

6.5 Metsäeskari

Metsäeskari nimitystä voidaan käyttää esiopetusryhmästä joka toimii metsässä säännöllisesti. Nimitys on epävirallinen. Ryhmiä on hyvin monenlaisia. Osa on metsässä vain osan päivästä, toiset ovat metsässä muutamana päivänä viikosta ja jotkut ovat joka päivä. Ryhmillä, jotka ovat ulkona koko esiopetusajan, on yleensä käytössä jonkinlainen kota tai laavu. (Puurunen 2016; Vanhatalo 2013.)

Puurusen mukaan Suomessa toimii tällä hetkellä noin 30 metsäeskaria. Toiminta on kuitenkin kasvattamassa jatkuvasti suosiotaan, ja uusia metsäeska-reita tai metsäryhmiä perustetaan vuosittain. (Puurunen 2016.)

Metsäeskaritoiminnassa noudatetaan esiopetuksen perusteita. Lapset opettelevat esiopetussuunnitelman mukaisia asioita toiminnallisesti ulkona. Metsäryhmissä on yleensä vähintään kaksi kasvattajaa. Lisäksi ryhmässä voi olla esimerkiksi avustaja. Ryhmäkoko on sama kuin sisätiloissa toimivilla esiopetusryhmillä: 14 lasta ja kaksi kasvattajaa. Kasvattajina ovat yleensä lastentarhanopettaja työparinaan lastenhoitaja. (Polvinen ym. 2012, 42; Puurunen 2016; Vanhatalo 2013.)

7 LUONNOSSA OPPIMISEN POSITIIVISET VAIKUTUKSET

Tässä luvussa esittelen luonnossa oppimisen hyötyjä esiopetuksen näkökulmasta. Positiiviset vaikutukset ovat kokonaisvaltaisia ja sisältävät sekä fyysisiä, psyykkisiä että sosiaalisia vaikutuksia.

7.1 Kokonaisvaltaisuus ja elämyksellisyys

Luonnossa oppimisen tavoitteena on leikin avulla kehittää lasten sosiaalisia ja emotionaalisia sekä kielellisiä, matemaattisia, motorisia taitoja erilaisten luontotehtävien avulla. Tarkoitus on antaa lapsille kokonaisvaltaisia elämyksiä ja onnistumisen kokemuksia eheyttämällä eri oppimiskokonaisuuksia yhteen. (Juusola 2016, 73; Parikka-Nihti & Suomela 2014, 71; Polvinen ym. 2012, 37, 40.)

Luonnossa oppimisen tavoitteena on myös parantaa lasten tuntemusta luonnosta ja ympäristöstä sekä lisätä ympäristömyönteisyyttä ja -vastuullisuutta. Muita keskeisiä tavoitteita ovat kestävien elämäntapojen edistäminen, lasten luontosuhteen herättäminen ja sen kehittymisen tukeminen ympäristökasvatuksellisten menetelmien avulla. (Nikkinen 2001, 27–33; Polvinen ym. 2012, 37.)

Tärkeintä on antaa lapsille mahdollisuus kokea tunteita ja elämyksiä. Ulkona luonnossa kasvattajan rooli on toimia oppimisen ja elämyksien mahdollistajana. Elämyksellistä oppimista käytettäessä kasvattajan on oltava avarakatseinen. Lapsille pitää antaa mahdollisuus tehdä havaintoja, tutkia ja kokeilla. Luonnossa toimittaessa lapsi vahvistaa omaa luontosuhdettaan. Toiminta luonnossa opettaa lapsille sosiaalisia taitoja, vastoinkäymisistä selviämistä, ongelmanratkaisutaitoja sekä yhteistyössä toimimisista. Luonnossa toimimalla lapsi oppii vastuuta ja sen, että hän itse voi vaikuttaa luonnon ja ympäristön tilaan. Taulukossa 1 Parikka-Nihti kuvaa lasten taitojen kehittymistä luontoympäristössä. (Nikkinen 2001, 27–33; Parikka-Nihti 2011, 55; Parikka-Nihti & Suomela 2014, 77; Polvinen ym. 2012, 37.)

Taulukko 1. Luonnonmukaisen ympäristön merkitys lasten taitojen kehittymiselle (Parikka-Nihtiä 2015 mukaillen)

LAPSEN TAIDOT	TOIMINNAN KUVAUS	LUONNONMUKAISEN YMPÄRISTÖN MAHDOLLISUUDET
<u>Motoriikkaan liittyvät taidot</u>	Tasapainon hallinta, kiipeäminen, ryömiminen, kaivaminen, kantaminen, kerääminen, roiskuttelu, rakentelu, leikkien monipuolisuus jne.	Epätasaiset, vaihtelevat pinnat, maaston muodot, kivet, puiden rungot maassa ja kiipeilyyn soveltuvat puut, kerättävät ainekset, vesi, lumi, jää yms.
<u>Sensomotoriset taidot</u> (aistien, aivojen, tukirangan ja hermolihasjärjestelmän yhteistyö)	Eri aistien käyttö, havaitseminen, estetiikka, ilo ja nauttiminen	Monipuolisuus, pinnat, värit, muodot, tuoksut, tuntemukset, äänimaisemat jne.
<u>Sosioemotionaaliset taidot</u> (tunteiden tunnistaminen ja säätely, kyky tulla toimeen itsensä ja toisten kanssa)	Keskittymiskyky, mielikuvitus, leikkien monipuolisuus (erit. roolileikit), samaistuminen, itsetunto ja pettymysten sieto	Ympäristön, vuodenaikojen monipuolisuus, huolehtiminen ja toisaalta itsestä / muista riippumattomat ilmiöt (esim. säätilat)
<u>Vuorovaikutustaidot</u>	Kommunikointi: kuvailu, leikkien suunnittelu ja toteutus, kuvittelu, jakaminen, kysyminen ja vastaaminen, erilaisten roolien käyttö	Monipuolisen ympäristön mahdollisuudet erilaisiin leikkeihin piiloista rakentelumahdollisuuksiin sekä erilaisiin leikkimateriaaleihin
<u>Kognitiiviset taidot</u> (havainnointi, ajattelu, muisti ja oppiminen)	Kuvailu, kertominen, keksiminen, kokeilu, havaintojen teko, vertailu, luokittelu, käsitteiden käyttö, tiedot ja ymmärtäminen, toteuttaminen, ongelmanratkaisutaidot	Ympäristön monimuotoisuus ja monipuolisuus yksilöinä, lajeina, elinympäristöinä, elollisen ja elottoman luonnon vaihteluna ja muutoksina

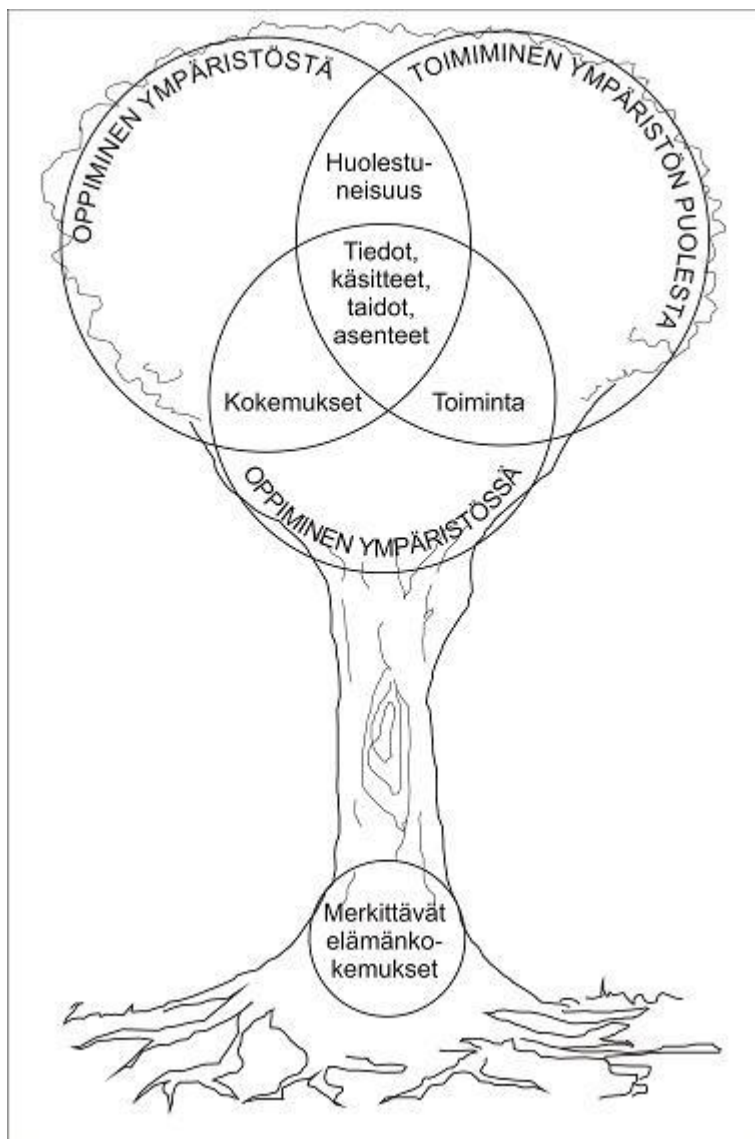
7.2 Lapsen luontosuhteen kehittyminen

Lasten luontosuhteeseen liittyviä käsitteitä ovat: **Ympäristötietoisuus** on lasten tietoisuutta siitä, että hänen toiminnallaan on vaikutusta ympäristön tilaan. Ympäristötietoisuuteen liittyy **ympäristömyönteisyys** joka tarkoittaa lapsen halua toimia ympäristönsä hyväksi. Ympäristötietoisuuteen liittyy myös **ympäristövastuullisuus** joka tarkoittaa sitä, että lapsi osaa sekä haluaa toimia ympäristössään mahdollisimman vähän sitä kuormittaen. Hän ymmärtää ympäristöstä huolehtimisen kuuluvan jokaiselle. **Ympäristöherkkyys** taas muodostaa pohjan lasten ympäristö- ja luontosuhteelle. Se perustuu kokemusten, elämysten ja havaintojen pohjalta kehittyvään tunnepitoiseen luontosuhteeseen. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 22, 28, 68.)

Lapsen ympäristömyönteisyyteen ja ympäristöherkyyteen kasvamisessa on suuri merkitys mallioppimisella ja omilla kokemuksilla. Myönteiset kokemukset ympäristöstä ja siellä toimimisesta kantavat aikuisuuteen asti. Herkkyys ympäristön havaitsemiseen, kuuntelemiseen ja tutkimiseen sekä suojelemiseen on lapsille luonnollista. Aikuisen tehtävänä on sen mahdollistaminen. Sitä mitä rakastaa – sitä haluaa suojella. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 23, 68; Polvinen ym. 2012, 39, 44.)

7.3 Luonnossa oppimisen vaikutukset Palmerin puu mallin mukaan

Vuonna 1998 Joy A. Palmer kehitti ympäristökasvatusmallin niin sanotun Palmerin puun. Tämä malli on yksi käytetyimmistä lasten ympäristökasvatuksen teoreettisista malleista. Palmerin puumallissa lapsuuden ympäristökokemusten vaikutus on suuri. Niiden on nähty olevan puun juuret, josta kaikki kasvaa. Juuristosta kasvaa lasten ympäristövastuullisuus. Palmerin mukaan lasten ympäristökasvatuksen pitäisi tapahtua samanaikaisesti kolmella eri tasolla. Seuraavalla sivulla olevassa kuvassa 3 puun toisiinsa lomittuneet oksat kuvaavat näitä ympäristökasvatuksen kolmea tasoa. (Ks. Cantell & Koskinen 2004, 68–69; Parikka-Nihti & Suomela 2014, 24; Raittila 2016, 213.)

Kuva 3. Palmerin puumalli 1998 (Cantell & Koskinen 2004, 68)

Oppiminen ympäristössä tarkoittaa niitä toimintaympäristöjä, joissa lasten toiminta päivän mittaan tapahtuu. Palmer liittää oppimiseen ympäristössä lasten toiminnallisuuden ja kokemuksellisuuden. Oppiminen esiopetuksen ympäristössä tapahtuu pääasiassa leikkimällä, liikkumalla ja tutkimalla. Monipuoliset ja virikkeelliset ympäristöt antavat lapsille kokemuksia ja ruokkivat lapsille luontaista tutkimisenhalua. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 25–26; Raittila 2016, 215–216.)

Oppiminen ympäristöstä tarkoittaa lasten kiinnostuksen kohteiden tutkimisen mahdollistamista. Tämä lisää lasten tietoja ympäristöstä. Esiopetuksen perusteissa on oppimiskokonaisuus; tutkin ja toimin ympäristössäni. Tämä tarkoittaa tiedon hankkimista muun muassa kasveista, eläimistä ja luonnon il-

miöistä. Tiedon lisäksi tutkiminen kehittää lasten empatiakykyjä ja ympäristös-
tä huolehtimista. Esimerkiksi lapset voivat rakentaa siilille talvipesän tai hoitaa
kasveja. Omakohtaisilla kokemuksilla ja toiminnalla on suuri merkitys lasten
oppimisella. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 26; Raittila 2016, 217–218.)

Toimiminen ympäristön puolesta tarkoittaa lasten oppimista toimimaan ym-
päristöystävällisillä tavoilla. Tämä oksasto sisältää myös lasten arvokasvatus-
ta. Esiopetusikäisten lasten kohdalla tämä on pitkälti mallioppimista. Lapset
otetaan mukaan toimimaan ympäristön puolesta. Roskien lajittelu, hanojen
sulkeminen sekä valojen sammuttaminen huoneesta poistuttaessa ovat ympä-
ristöystävällisiä toimintatapoja. Pienenä aloitettu ympäristövastuullisuuteen
kasvattaminen, antaa lapsille hyvän pohjan kasvaa ympäristövastuullisiksi ai-
kuisiksi. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 26–27; Raittila 2016, 219–220.)

Viime vuosina ympäristöasenteisiin liittyvät tutkimukset ovat näyttäneet **osal-
lisuuden, voimaantumisen ja yhteenkuuluvuuden** tunteiden olevan merki-
tyksellisiä ympäristövastuullisessa toiminnassa. Kun Palmerin puumallia täy-
dennetään näillä ulottuvuuksilla, saadaan hyvin toimiva ympäristökasvatus-
malli. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 23.)

Tämä laajennettu malli sopii mielestäni lasten ympäristökasvatusmalliksi uu-
den esiopetuksen perusteiden mukaiseen toimintaan. Laajennetun puumallin
mukaan oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen
ympäristön puolesta perustuvat lasten omiin kokemuksiin ja toimintaan. Ope-
tussuunnitelman perusteissa korostetaan lasten osallisuutta, kokemuksellista
ja toiminnallista oppimista.

Tarjoamalla lapsille myönteisiä kokemuksia ja elämyksiä luonnossa lasten
ympäristötietoisuus, ympäristömyönteisyys, ympäristövastuullisuus sekä ym-
päristöherkkyys kasvavat ja kehittyvät. Lapsi oppii asioita kokeilemalla ja te-
kemällä, haistamalla ja maistamalla. Oppimiseen tarvitaan muutakin kuin
pelkkää tietoa. Siihen tarvitaan omakohtaisia kokemuksia jotta tieto siirtyy käy-
täntöön. Oman kokemukseni mukaan lasten myönteinen suhtautuminen luon-
toon syntyy vain olemalla ulkona ja liikkumalla luonnossa. On oltava osa luon-
toa, jotta siihen syntyy elinikäinen tunneside.

7.4 Toiminnallisen oppimisen mahdollisuudet monipuolistuvat metsässä

Toiminnallisessa oppimisessa ulkona lapsen toimintamahdollisuudet lisääntyvät verrattuna sisätiloihin. Ympäristön monipuolisuus sekä suurempi tila houkuttavat aikuisia käyttämään liikettä ja tilaa vaativia menetelmiä. Luonto ja metsä rohkaisevat kokeilemaan ja tutkimaan. Luonto antaa enemmän tilaa lasten luovalle työskentelylle, liikkumiselle, erilaisille leikeille ja elämyksille. (Leskinen, Jaakkola & Norrena 2016, 14; Polvinen ym. 2012, 41.)

Toiminnallisuus luonnossa antaa mahdollisuuden monipuoliseen liikkumiseen. Liikkumisella ja oppimisella on selkeä yhteys. Siksi toiminta ulkona luonnossa esikoulupäivän aikana kannattaa. Toiminnallisten työtapojen teho luonnossa perustuu siihen, että ne lisäävät lasten monipuolista liikkumista ja vähentävät liikkumattomuutta. Liike vaikuttaa oppimiseen ja tehtävien tekemiseen myönteisesti. Liikkuminen luonnossa vaikuttaa positiivisesti lasten vireystilaan, keskittymiseen ja tarkkaavaisuuden suuntaamiseen. (Jaakkola & Norrena 2016, 16–17; Polvinen ym. 2012, 45.)

Toiminnallinen oppiminen ulkona luonnossa edistää lasten liikkumista ja terveyttä. Metsä tarjoaa luontevan ja innostavan mahdollisuuden yhdistää eri oppimiskokonaisuuksia ja toiminnalliset, monipuoliset menetelmät auttavat kaikenlaisia oppijoita oppimaan. (Vantaan luontokoulu 2016.)

Mielestäni toiminnan siirtäminen ulos antaa mahdollisuuden käyttää tehtävissä ja toiminnassa monenlaisia luonnonmateriaaleja. Esiopetuksessa toiminnan pääpaino on toiminnallisuudessa ja itse tekemisessä. Metsässä lapset voivat lajitella, luokitella ja vertailla erilaisia materiaaleja. He voivat mitata keppien pituuksia ja arvuutella kivien painoja. Luonnon muodot, värit ja pintarakenne antavat lapsille paljon konkreettisemmän tuntuman asioihin kuin pelkät kuvat.

7.5 Lasten osallisuuden lisääntyminen

Lasten osallisuuden lisääntyminen ylipäätään, ei vain metsä ja luontoympäristössä, vaatii aikuisten ajattelun ja vallitsevien työtapojen muuttumista. Aikuisen on mielleltävä lapsi aktiiviseksi toimijaksi ja annettava hänelle tilaa. (Järvinen & Mikkola 2015, 17; Turja 2016, 45–46.)

Lasten osallisuuden lisääntyminen metsässä johtuu myös osittain lasten vastuun lisääntymisestä. Vastuu omasta toiminnasta ja sen merkityksen ymmär-

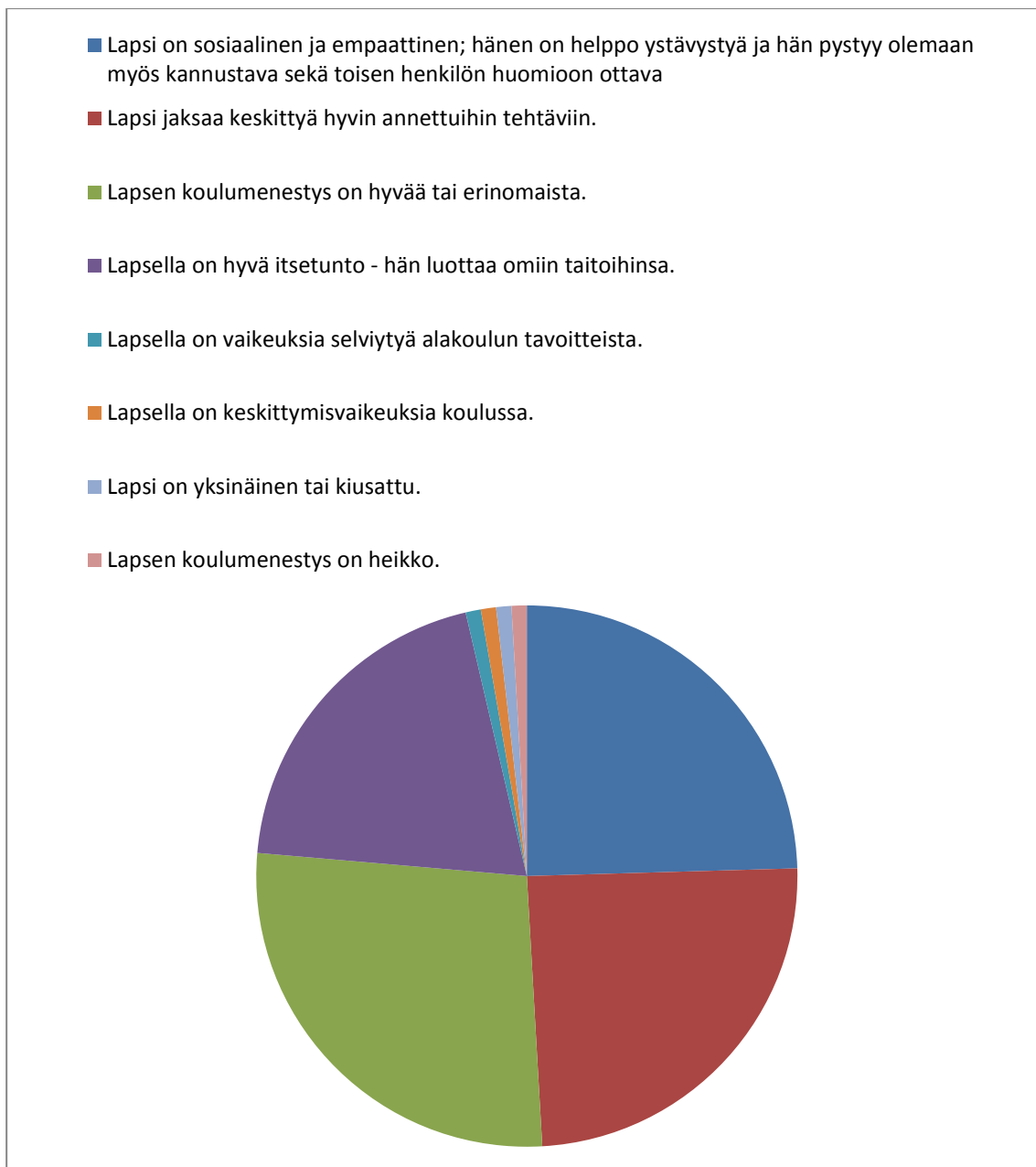
täminen lisäävät lasten osallisuuden tunnetta ympäristömyönteisellä tavalla. Lasten luottamus omiin kykyihin ja vaikutusmahdollisuuksiin kasvaa. Lapset ovat vastuussa toiminnan toteuttamisesta. He yhdessä laativat toiminnalle säännöt. Kun säännöt ovat alusta asti kaikille selvät, voi aikuinen väistyä ja luopua tiukasta kurinpidosta. Luontoon mahtuu ääntä ja liikettä enemmän kuin sisätiloihin, joten turhia kieltoja ja rajoituksia tulisi välttää. (Allinen & Korhonen 2007, 199–200; Cantell 2004, 65; Koskinen 2004, 138–139.)

Osallisuus on vuorovaikutusta toisten kanssa. Lasten osallisuus lisääntyy kun käytetään toiminnallisia menetelmiä. Metsässä toimiessa lapset saavat osallistua aktiivisesti toiminnan suunnitteluun, valmisteluihin, toteuttamiseen ja arviointiin. Toiminnalliset menetelmät vaativat yhteistyössä toimimista joten jokaisen taitoja, mielipidettä ja osallisuutta tarvitaan. (Leskinen ym. 2016, 30; Polvinen ym. 2012, 46.) Omien kokemusteni perusteella metsässä lapset toimivat yhteistyössä ryhmän kaikkien lasten kanssa. Sellaisetkin lapset, joita ei syystä tai toisesta oteta sisällä tai pihalla mukaan leikkeihin tai peleihin, pääsevät tasavertaisina metsässä mukaan toimintaan.

7.6 Lasten kouluvalmiuksien lisääntyminen

Lasten kouluvalmiuksiin kuuluvat muun muassa lapsen kyky toimia ryhmässä, ohjeiden kuunteleminen sekä noudattaminen, omien mielipiteiden kertominen sekä omatoimisuus. Tärkeitä taitoja ovat myös sosiaaliset taidot, yhteistyötaidot ja toisten huomioiminen.

Kirjassa Iloa ja ihmettelyä – Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa, Mari Parikka-Nihti kuvaa Hämeenlinnalaisen Hirsimäen esiopetuksen metsäeskareille tehdyn kyselyn tuloksia. Kysely lähetettiin vuosina 2005–2011 toimintaan osallistuneiden lasten perheille. Kyselyssä kartoitettiin toiminnan vaikutuksia lasten luonto- ja ympäristösuhteeseen sekä koulunkäyntiin. Kuvassa 4 on koonti kyselyn vastauksista.

Kuva 4. Lapsen toiminta koulussa (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 143)

Kyselyyn vastanneiden vanhempien vastausten pohjalta näyttää siltä, että metsäeskaritoimintaan osallistuneilla lapsilla on koulussa hyvät sosiaaliset ja emotionaaliset taidot. Suurella osalla lapsista koulumenestys oli ollut hyvää tai erinomaista. Lapset pystyivät myös keskittymään tehtäviin. Lapsilla oli hyvä itsetunto ja he luottivat omiin taitoihinsa. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 143.)

Kuvassa 5 on esitetty vanhempien mielipiteitä lasten koulussa tarvitsemien valmiuksien lisääntymisestä. Vanhemmat olivat sitä mieltä, että lasten valmiudet omaksua uusia tietoja ja taitoja lisääntyivät. Lasten omatoimisuus, motoriset taidot, matemaattiset taidot, kielelliset ajattelutaidot ja vastuunottaminen

omasta toiminnasta lisääntyivät. Lapsista kasvoi metsäeskarivuoden aikana vastuullisia koululaisia. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 144–145.)

Kuva 5. Lapsen valmiudet kouluun esiopetusvuoden jälkeen (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 144)

7.7 Lasten yhteisöllisyyden lisääntyminen

Luonnossa lasten ystävyysuhteet, yhteinen toiminta muun muassa leikki, piirtäminen ja pelaaminen vahvistavat lasten yhteenkuuluvuutta sekä yhteisöllisyyttä. Luonto ympäristönä lisää yhteisöllisyyttä ja lasten välistä tasa-arvoa. Luonto yhdistää lapsia. Yhteisöllisessä ryhmässä lasten keskinäisiä konfliktitilanteita tulee vähemmän. Lapset oppivat huolehtimaan toisistaan ja kannustamaan toisiaan. Vapaassa leikissä ulkona metsässä lasten kaverisuhteet ja ystävyystaidot kehittyvät. Ruotsalaisessa tutkimuksessa on todettu, että paljon vapaata leikkiä ulkona leikkivillä lapsilla on kaksinkertainen määrä kavereita paljon sisällä leikkiviin lapsiin verrattuna. (Allinen & Korhonen 2007, 200; Juusola 2016, 73; Järvinen & Mikkola 2015, 35; Koivula 2013, 32.)

Luonnossa toiminen antaa lapsille mahdollisuuden osallistua mukaan toimintaan, vaikka hänen sosiaaliset taitonsa olisivatkin heikommat. Luonto rauhoittaa ja luonnossa jännittyneisyys vähenee ja positiiviset tunteet lisääntyvät. Tämä tuo onnistumisen kokemuksia. (Allinen & Korhonen 2007, 200; Hirvonen 2014, 24; Polvinen ym. 2012, 44; Salovuori 2014, 78–79.)

7.8 Ulkona oppimiseen osallistuneiden kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kasvu

Ulkoilu ja ulkona toimiminen vaikuttaa ihmisten kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Luonto rauhoittaa ja vähentää stressiä. Verenpaine laskee. Mieli elpyy ja ihminen kokee hyvää oloa.

Oppiminen metsässä antaa lapsille mahdollisuuden kokea samalla luonnon hyvinvointivaikutuksia. Lapset saavat monipuolista liikuntaa ja raitista ilmaa. Tämän lisäksi luonnon monimuotoisuus antaa erilaisia aistikokemuksia, joita ei sisällä saa. Monipuolinen ympäristö aktivoi lapsia kokeilemaan, havainnoimaan sekä käyttämään mielikuvitusta. Lapset rauhoittuvat, keskittyvät paremmin sekä heidän kognitiiviset taitonsa kasvavat luonnossa. (Juusola 2016, 20–21; Polvinen 2012, 13; Tuomaala & Myyryläinen 2002, 18.)

Ulkona oppiminen sekä vapaa leikki metsässä kehittää lasten luontosuhdetta joka taas vaikuttaa hyvinvointiin. Hyviä luontokokemuksia saaneilla lapsilla on taito hakeutua luontoon rauhoittumaan ja hakemaan sieltä hyvää oloa. Tämä taito on suomalaisilla lapsilla sisäänrakennettu. (Hirvonen 2014, 24; Juusola 2016, 73; Tuomaala & Myyryläinen 2002, 14–15.)

Lapsilla luonnon hyvinvointivaikutukset ovat nähtävissä yhtä selvästi kuin aikuisilla. Myös lasten stressitaso laskee, luovuus ja mielikuvitus vapautuvat sekä mieliala kohenee. Useissa tutkimuksissa muun muassa ADHD-lapsille, tarkkaavaisuuden häiriöistä kärsiville sekä levottomille lapsille suositellaan oppimista ja toimimista ulkona metsässä. (Hirvonen 2014, 24; Juusola 2016, 73; Metsähallitus 2016.)

Itse allekirjoitan täysin ulkona oppimisen positiiviset vaikutukset lapsiin. Kokemukseni mukaan metsäeskaripäivinä ryhmän lapset ovat rauhallisempia, iloisempia ja seesteisempiä. Ulkona toimiminen rauhoittaa vilkkaita lapsia ja innostaa rauhallisempia. Ryhmä toimii tasapainoisemmin ulkona.

8 METSÄESKARIN SUUNNITTELU JA TOTEUTUS

Yllä olevaan teoriaan sekä käytännön kokemukseeni tukeutuen olen suunnitellut vuoden toimintarungon metsäeskarin järjestämiseksi. Olen käyttänyt toiminnan suunnittelussa hyväksi keräämiäni tietoja lasten toiminnallisesta

oppimisesta, lasten osallisuudesta ja luonnossa oppimisesta. Olen suunnitellut esiopetuksen tavoitteiden mukaista toimintaa.

Olen kirjannut alle ohjeita, neuvoja ja vinkkejä miten metsäeskaritoimintaa toteutetaan. Kuvaamaani metsäeskaritoimintaa on toteutettu neljänä vuonna omassa ryhmässäni Otsonkallion esiopetuksessa.

8.1 Ennen metsäeskaritoiminnan aloitusta huomioitava

Metsäeskaritoimintaa aloittaessa ryhmän vetäjien tulee tutustua lähimetsään. Pitää miettiä mihin eri toiminnot sijoitetaan. Kiinteän tukikohdan saaminen edellyttää maanomistajan ja kunnan lupaa, teknisen toimen tai rakennusvalvojan lupaa sekä terveystoimikunnan lupaa. Kiinteää tukikohtaa käytettäessä on mietittävä kulkureitit, ruokahuolto sekä tarvittaessa tulentekopaikka. Lisäksi, jos metsäeskaripaikka on kaukana varsinaisesta esiopetuspaikasta, on mietittävä vessa-asiat. Sahi mainitsee Koulumetsäoppaassa, että maanomistaja on pääosassa metsäeskaritoimintaa suunnitellessa. Maanomistaja viime kädessä päättää, mikä toiminta sijoitetaan mihinkin. (Sahi 2014, 25, 94.) Meillä ei ole ollut käytössä kiinteää tukikohtaa, laavua tai kotaa. Lapset ovat käyneet sisällä syömässä lounaan sekä tarvittaessa vessassa. Parempi vaihtoehto mielestäni olisi ollut kompostoiva käymälä. Näin toiminta jatkuisi keskeytyksittä.

Aloittaessa toimintaa pitää sopia kuinka usein metsäeskaria pidetään. Vaihtoehtoja on monia: joka päivä koko, kerran viikossa, joka toinen viikko. Vaihtoehtona on myös pitää vain metsäeskariteemaviikkoja vaikka syksyllä ja keväällä. Osa ryhmistä toimii ulkona koko päivän ja osa vain esiopetusajan kello 9–13. On myös ryhmiä, jotka ovat ulkona vain osan esiopetusajasta. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 109; Sahi 2014, 93.) Olemme toteuttaneet omassa ryhmässäni metsäeskaritoimintaa vähintään kerran viikossa. Kerrat ovat olleet pituudeltaan kello 9–11.30 tai 9–13.

Jo toimintaa suunnitellessa pitää varmistaa, että ryhmään ajateltu henkilökunta on sitoutunut toimintaan. Toiminta ulkona vaatii aikuisilta sopivaa asennetta ja erähenkisyttä. Yleensä lapset selviävät metsäeskariajasta hyvin, mutta aikuisille tulee kylmä. Ulkona ollaan suuri osa päivästä. Jos kiinteää tilaa ei ole, ollaan säiden armoilla. Sekä lapsilla että aikuisilla tulee olla toimintaan sopiva vaatetus.

Toiminnan aloittamisesta pitää tiedottaa ryhmään tulevien lasten vanhempia. Itse olen lähettänyt meidän päiväkodissa olevien lasten vanhemmille kyselyn metsäeskaritoiminnasta. Kyselyssä on kartoitettu vanhempien kiinnostusta lasten osallistumisesta metsäeskariin, sitoutumista säänmukaisen vaatetuksen hankkimiseen sekä muihin tarvittaviin varusteisiin.

Toimintaan tarvittavat materiaalit pitää pääosin tuottaa itse. Tehtävät ovat hankalia, jos esimerkiksi paperit kastuvat. Itse suosin tässä laminoituja materiaaleja. Koska ollaan metsässä, sieltä löytyy paljon valmista materiaalia matematiikkaan, äidinkieleen, kädentaitoihin, liikuntaan yms. Internetistä löytyy myös paljon valmista materiaalia toimintaan. (Sahi 2014, 79–80.) Toimintaan tarvittavien tavaroiden lisäksi on hyvä olla ainakin retkireppu mihin on pakattu vähintään ensiaputarvikkeet, nenäliinoja ja puhelin. Liitteenä numero 1 on kattavampi lista perustarvikkeista.

Toiminnasta on syytä kirjata myös turvallisuussuunnitelma. Esiopetussuunnitelmassa (2016, 65) mainitaan että kaikesta esiopetuksessa järjestettävästä toiminnasta, retkistä, tapahtumista on tehtävä riskikartoitus ja toimenpidesuunnitelma sekä niihin liittyvä turvallisuussuunnitelma. Turvallisuussuunnitelmassa kartoitetaan uhat, vaarat ja mahdolliset tapaturmia aiheuttavat seikat. Siihen kirjataan tärkeät puhelinnumerot ja ohjeet, miten toimitaan, jos jostain tapahtuu. (Sahi 2014, 72–73, 76.)

Ennen toiminnan aloittamista on muistuteltava aikuisten mieliin jokamiehen oikeudet. Mitä siellä metsässä saikaan tehdä ja mitä ei. Kun pitää ne mielessä voi turvallisesti liikkua ja tehdä tehtäviä metsässä. Jokamiehenoikeudet löytyvät esimerkiksi Metsähallituksen Luontoon.fi internetsivustolta.

8.2 Metsäeskaritoiminnan tavoitteiden suunnittelu

Metsäeskaritoimintaa suunniteltaessa pitää ottaa huomioon hyvin monenlaisia asioita. Metsäeskaritoiminta ei ole vain lasten vapaata leikkiä luonnossa. Sen tulee sisältää esiopetussuunnitelmaan kirjattuja tavoitteita sekä keinoja. (Opetushallitus 2016, 16, 28; Sahi 2014, 81.) Kaikkea järjestämäämme opetusta pitää pystyä arvioimaan ja dokumentoimaan (Opetushallitus 2016, 29).

Suunnittelu kannattaa aloittaa tutustumalla uuden esiopetussuunnitelman (Opetushallitus 2016, 12, 14) tavoitteisiin. Valtakunnallisen tavoitteiden lisäksi

kunnilla on olemassa kunnalliset esiopetustavoitteet. (Opetushallitus 2016, 19). Niihin voi tutustua esimerkiksi Peda.net -sivuston kautta. Sivustolta valitaan kunta mihin halutaan tutustua.

Suunnittelussa olen itse ottanut huomioon tavoitteiden lisäksi ryhmän koon, toiminnalle aiotun paikan, ryhmän erityistä tukea tarvitsevat lapset sekä käytävissä olevat tarvikkeet. Uudessa esiopetussuunnitelmassa mainitaan, että jokaisella lapsella on oikeus osallistua ja saada tarvittava tuki oppimisen mahdollistamiseksi. Tämän lisäksi oppimisympäristön tulee tarjota kaikille lapsille yksilöllisiä mahdollisuuksia toimia omien kiinnostuksen kohteiden sekä tarpeiden mukaan. (Ks. Opetushallitus 2016, 22, 24, 28, 55; Parikka-Nihti & Suomela 2014, 78, 81.)

Suunnitelman olen jakanut kuukausitavoitteisiin ja ne vielä metsäeskarikertoihin. Jokaiselle metsäeskarikerralle ja tehtävälle on tavoitteet. Liitteessä 2 on yhden metsäeskarikerran aikataulu, toimintasuunnitelma sekä päätavoitteet. Tekemällä tehtäviä luonnossa voidaan samalla kerralla saavuttaa monenlaisia tavoitteita. Opetushallituksen (2016, 14, 30) mukaan esiopetukselle on tehtävä esiopetuksen tavoitteisiin pohjautuvat suunnitelmat. Suunnitelmat voidaan kuitenkin toteuttaa esiopetusta järjestävän tahon ja lasten kiinnostuksen kohteiden mukaisesti. (Parikka-Nihti & Suomela 2014, 100.)

Olen liitteessä 3 avannut yhden sarjoittamistehtävän erillisiksi tavoitteiksi joita sillä tehtävällä voi saavuttaa. Tavoitteet on jaoteltu esiopetussuunnitelman (2016, 29–38) mukaisesti oppimiskokonaisuuksiin. Sarjoittamistehtävän tavoitteet tulevat suoraan esiopetussuunnitelman tavoitteista, lasten osallisuuden lisäämisestä, toiminnallisen oppimisen menetelmistä, luonnossa toimimisen tavoitteista ja sen positiivista vaikutuksista. Tehtävä tehdään ulkona luonnonmateriaaleista. Työ on toiminnallista yhteistyötä ja osallistaa kaikki lapset pienryhmissä osallistumaan ja kertomaan omat mielipiteensä. (Leskinen ym. 2016, 30; Parikka-Nihti & Suomela 2014, 52; Vantaan luontokoulu 2016.)

8.3 Metsäeskaritoiminnan arviointi ja dokumentointi

Myös metsäeskaritoimintaa pitää arvioida samalla tavalla kuin muutakin esiopetustoimintaa. Välitön palaute toiminnasta tulee toiminnan aikana lapsilta. Esiopetussuunnitelmassa (2016, 29) mainitaan, että lapsia on rohkaistava itsearviointiin. Lapsilta on kysyttävä mistä he ovat pitäneet, missä he ovat on-

nistuneet ja mitä he haluaisivat tehdä lisää. Itsearviointi on osa lasten oppimaan oppimisen taitoja. Käytän toiminnassa lapsilla pääasiassa peukalopalautetta. Silmät kiinni ja peukalo kertoo. Peukalo ylös tarkoittaa: olen samaa mieltä / tykkäsin, peukalo vaakatasoon tarkoittaa: en osaa sanoa, peukalo alas tarkoittaa: olen eri mieltä / en tykännyt. Lapset pystyvät kertomaan hyvin omat mielipiteensä. Peukalopalautteen lisäksi saatan esittää tarkentavia kysymyksiä. (Opetushallitus 2016, 29.)

Aikuisilta saatan kysyä mielipiteitä ja kehittämissuhteita ennen metsäeskarikertaa tai sen jälkeen. Olemme kuitenkin työtiimi ja toimimme metsässä yhteisvastuullisesti. Vanhemmille olen joka kevät lähettänyt sähköpostilla kyselykaavakkeen. Vanhempien havainnot ja mielipiteet lasten taidoista ja hyvinvoinnista ovat tärkeitä työvälineitä toiminnan suunnittelussa. (Opetushallitus 2016, 13, 29.) Kaavakkeessa (liite 4) kysytään sekä lasten että vanhempien mielipiteitä metsäeskaritoiminnasta.

Metsäeskaritoimintaa dokumentoidaan meidän ryhmässä pääasiassa valokuvaamalla. Otamme yleiskuvia toiminnasta ja kuvaamme myös lasten tekemiä tehtäviä. Ryhmämme käytössä on iPad jolla lapset voivat myös ottaa kuvia. Esiopetussuunnitelmassa (2016, 17) mainitaan, että lapset itse voivat dokumentoida toimintaa. Tavoitteena on opettaa lapsille erilaisten tieto- ja viestintäteknologisten välineiden käyttöä. Toimintaa dokumentoidaan esiopetuksen tavoitteiden (2016, 32, 37) mukaisesti myös piirtämällä, kirjoittamalla ja kertomusten avulla. Kuvat ja tekstit liitämme lasten kasvunkansioihin tai laitamme muistitikulle.

Lasten taitoja ja kehitystä arvioidaan metsäeskarissa samalla tavalla kuin tavallisessakin esiopetusryhmässä. Tarkkailemme muun muassa sosiaalisia taitoja, motorisia taitoja sekä matemaattista ja kielellistä kehitystä. (Ks. Opetushallitus 2016, 29.) Pystyn suunnittelemaan tietynlaisia tehtäviä kun halutaan tarkastaa jotakin asiaa. Jos huomataan puutteita esimerkiksi käsitteissä, teetetään lapsilla siihen liittyviä tehtäviä.

8.4 Vuoden toimintarunko

Vuoden metsäeskarin perustoimintarunko on joka vuosi samanlainen. Kaikkia oppimiskokonaisuuksia käsitellään monella eri tavalla. Aiheet voivat liittyä toisiinsa ja mennä päällekkäin. Lapsille on myös metsäeskaritoiminnassa taatta-

va mahdollisuus laaja-alaiseen oppimiseen yhteistyössä muiden kanssa. Heille on tarjottava mahdollisuuksia kertoa omia mielipiteitä ja havaintoja. Lasten oppiminen on mahdollistettava leikin keinoin. Toiminnassa käytetään kokemuksellisia ja toiminnallisia työtapoja. (Opetushallitus 2016, 28.) Joka kuukausi toistuvia aiheita ovat sosiaaliset taidot, havaintojen tekeminen ja niistä kertominen, leikit, pelit, musiikki, etiikka, omatoimisuus, luontosuhteen vahvistaminen, turvallisuus, terveys, liikunta, kestävä kehitys, kädentaidot sekä vastuunotto.

Metsäeskarin toiminta muuttuu ryhmän lasten ja heidän tavoitteidensa mukaan. Perusrunko pysyy samana. Vuoden aikana opittavia asioita voidaan käsitellä eri tavoilla eri vuosina. Esiopetussuunnitelmassa (2016, 26) mainitaan että lapsille on tarjottava mahdollisuuksia opetella ja kokeilla erilaisia asioita. Joinakin vuosina lapset saattavat tarvita harjoitusta sosiaalisissa taidoissa tai heidän motoriset taitonsa kaipaavat treenaamista. Silloin toiminta on muotoiltava lasten tarpeita vastaavaksi.

9 POHDINTA

Aloittaessani tätä opinnäytetyötä vuonna 2014 syksyllä minulla oli selkeä visio sen toteuttamisesta. Olemme nyt omassa työpaikassani toteuttaneet metsäeskaritoimintaa neljän vuoden ajan. Olemme myös pitäneet metsäryhmää erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa. Idea opinnäytetyön aiheeksi nousi käytännön tekemisen kautta. En ollut kuitenkaan tajunnut kuinka paljon teoriaa tällainen toiminta pitää sisällään. Tätä opinnäytetyötä kirjoittaessani olen oppinut paljon lasten ympäristökasvatukseen, osallisuuteen, esiopetustoiminnan suunnitteluun sekä toiminnalliseen työskentelyyn liittyviä asioita.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli koostaa materiaalia näyttämään kansakulkijoille, että oppiminen metsässä kannattaa. Tässä opinnäytetyössä vastataan kysymyksiin Mitä on esiopetus ulkona? ja Miten sitä voidaan järjestää? sekä Miksi niin kannattaa tehdä?

Tämän opinnäytetyön liitteenä on vuoden toimintarunko metsäeskarin järjestämiseksi. Se on luettelomuotoinen, koska tarkoituksenani on suunnitella sitä

eteenpäin omaa yritystoimintaani varten. Olen kuitenkin avannut yhden sarjoittamiseen liittyvän tehtävän. Tarkastelin sitä, miten se liittyy viitekehykseeni.

Opinnäytetyöni viitekehyksenä on ollut uusi esiopetussuunnitelma, lasten osallisuus, toiminnallinen oppiminen sekä ulkona luonnossa toimiminen. Tarkastellessani omaa toimintaani ja suunnitelmiani metsäeskarin vuoden toimintarungon järjestämiseksi näen viitekehyksen asettuvan kohdalleen. Suunnitelmissani toteutuvat viitekehyksen teoriaan kirjoittamani asiat.

Mielestäni tämä opinnäytetyö vastaa varhaiskasvatuksen muuttuviin haasteisiin. Tänä vuonna voimaan tullut uusi esiopetussuunnitelma haastaa esiopetuksen kasvattajat miettimään uusia toimintatapoja. Opinnäytetyöni antaa konkreettisia ohjeita siitä, miten ja minkälaista toimintaa voitaisiin järjestää ulkona metsässä. Uusi esiopetussuunnitelma mahdollistaa ja suorastaan rohkaisee kasvattajia menemään ulos lasten kanssa. Ehkä jo muutaman vuoden kuluttua on tavallista ja normaalia järjestää opetustuokioita ulkona metsässä. Toivottavasti ollaan menossa siihen suuntaan.

Paras palaute opinnäytetyön ideointiin tuli ryhmän lapsilta. Toiminta on testattu käytännössä ihan oikeissa toimintatuokioissa. Niiden perusteella on kirjoitettu ohjeita ja neuvoja sekä toimintaideoita muille metsäeskaritoimintaa aloittaville ryhmille. Toiminnan suunnitelmat ja tavoitteet on jokaiselle kerralle tehty erikseen juuri sen hetkistä ryhmää ja sen tarpeita ajatellen. Siksi vuoden toimintarungossa on erilaisia vaihtoehtoja samoille tavoitteille.

Käytännön toiminnassa on pysyttävä muuttamaan suunnitelmaa ja jalostamaan sitä eteenpäin. Lapset ovat olleet osa testiryhmää, ja he ovat antaneet hyviä ideoita siihen, mitä voitaisiin tehdä tai tutkia. Tässä muutamia lapsilta tulleita ehdotuksia toimintaan: *voitaisi tutkia miten vois rakentaa hämähäkinseitin, mitä on mustikoitten alla, vois tutkia käpyjä niissä on jotain outoa sisällä.* Ja sitten niitä tutkittiin.

Tälle opinnäytetyölle voisi kirjoittaa jatkoksi tutkimuksen, jossa tarkasteltaisiin metsäeskaritoimintaan osallistuneiden lasten ensimmäistä kouluvuotta. Tutkimuksessa vertailtaisiin lasten sosiaalisia taitoja, motorisia taitoja, kognitiivisia taitoja, kouluvalmiuksia sekä luontosuhdetta perinteisen esiopetuksen käyneisiin lapsiin. Olisi kiinnostavaa myös tutkia, miten lapset itse ovat kokeneet metsäeskaritoiminnan.

Muistatko vielä, miltä lapsena tuntui...

Tehdä hiekkalinnoja ja katsella aaltojen huuhtovan ne mereen?

Sudenkorennon jalkojen kutitus kämmenellä?

Kuunnella kaislojen kahinaa?

Kiivetä puuhun ja leikkiä Tarzania?

Maata sammalmättäällä ja nähdä pilvien lipuvan taivaalla?

Mieti mitä sinä haluat tämän päivän lasten muistavan?

LÄHTEET

- Allinen, R. & Korhonen, H. 2007. ”Jännittäväntä oli, kun ensin pelotti ja sitten uskalsi.” Teoksessa: Seikkaillen elämyksiä. Seikkailu-kasvatuksen teoriaa ja käytäntöjä, toim. Karppinen, S. & Latomaa, T. 193–200.
- Bartunek, D., Brügge, B., Fenoughty, S., Fowler, D., Hensler, M., Higgins, P., Laschinski, H., Löhrmann, I., Neibl, M., Neuman, J., Nicol, R., Seyfried, C. & Szczepanski, A. 2002. What is outdoor education? Teoksessa Outdoor education: Authentic learning in the context of landscapes, 1–2. Saatavissa: <http://www.tidersrum.se/download/18.6e89e88e12e7bcdeae0800049550/b ooklet2.pdf#page=10> [viitattu 22.6.2016].
- Cantell, H. & Koskinen, S. 2004. Ympäristökasvatuksen tavoitteita ja sisältöjä. Teoksessa Ympäristökasvatuksen käsikirja, toim. Cantell, H. 60–79.
- Hirvonen, J. 2014. Luonnon hyvinvointi- ja terveysvaikutukset. Teoksessa Luontolähtöiset hyvinvointipalvelut. Opas asiakastyöhön ja palveluiden kehittämiseen, toim. Hirvonen, J. & Skyttä, T. 24–27. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu.
- Hotari, K.-E., Oranen, M. & Pösö T. 2013. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Lastensuojelun ytimissä, 4. painos, toim. Bardy, M. 149–164.
- Jaakkola, T. & Norrena, T. 2016. Liikkuminen. Teoksessa Ryhmä oppimaan. Toiminnallisia työtapoja ja tehtäväkehyksiä, toim. Norrena, J. 16–17.
- Juusola, M. 2016. Luonto ja aivotutkimus. Teoksessa Vihreä hoiva ja voima, toim. Suomi, A., Juusola, M. & Anundi, E. 19–21.
- Juusola, M. 2016. Nature smart – luonto lasten ja nuorten voimavarana. Teoksessa Vihreä hoiva ja voima, toim. Suomi, A., Juusola, M. & Anundi, E. 72–83.
- Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuden ja yhteisöllisyyden varhaiskasvatuksessa. 1. painos. Helsinki: Pedatieto.
- Karppinen, S.J.A. & Latomaa, T. 2015. Seikkaillen elämyksiä III. Suomalainen seikkailupedagogiikka. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Koivula, M. 2013. Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Teoksessa Pienten piirissä. Yhteisöllisyyden merkitys lasten hyvinvoinnille, toim. Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. 19–45.
- Kokljuschkin, M. 1999. Seikkailuun! Varhaiskasvatuksen seikkailukirja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Koskinen, S. 2004. Ympäristökasvatuksen toimintamalleja. Teoksessa Ympäristökasvatuksen käsikirja, toim. Cantell, H. 116–143.
- Leinonen, J. 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa, toim. Heikka, J., Fonsén, E., Elo, J. & Leinonen, J. 16–40.

Leskinen, E., Jaakkola, T. & Norrena, J. 2016a. Tehtäväkehyksiin soveltuvia toiminnallisia työtapoja. Teoksessa Ryhmä oppimaan. Toiminnallisia työtapoja ja tehtäväkehyksiä, toim. Norrena, J. 29–52.

Leskinen, E., Jaakkola, T. & Norrena, J. 2016b. Toiminnallisuudesta on moneksi. Teoksessa Ryhmä oppimaan. Toiminnallisia työtapoja ja tehtäväkehyksiä, toim. Norrena, J. 13–17.

Lipponen, L. 2016. Tutkiva oppiminen varhaispedagogiikassa. Teoksessa Varhaiskasvatuksen käsikirja, toim. Hujala, E. & Turja, L. 31–38. 3. päivitetty painos.

Myllyntausta, S. & Peuhkuri, T. 2013. Case Forest-pedagogiikka koulutus ja -materiaali 14–15.9.2013. Vantaa.

Metsähallitus. 2016. Luonto auttaa palautumaan stressistä. Saatavissa: <http://www.luontoon.fi/retkeilynabc/terveyttajahyvinvointialuonnosta/stressinhallinta> [viitattu 6.9.2016].

Nikkinen, I. 2001. Metsämörri. 2. painos. Helsinki: Rakennusalan Kustantaja RAK.

Nordström, H. 2004. Ympäristökasvatuksen toimintamalleja. Teoksessa: Ympäristökasvatuksen käsikirja, toim. Cantell, H. 116–143.

Opetushallitus, 2016. Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. 3.muutettu painos. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.

Opinpaja Oy. 2011. Toiminnallisia menetelmiä. Saatavissa: http://www.peda.net/img/portal/2119590/Toiminnalliset_menetelmat1.pdf?cs=1305791785 [viitattu 16.6.2016].

Parikka-Nihti, M. 2011. Pieniä Puroja. Kasvua kohti kestävää kehitystä. 2. painos. Helsinki: Lastenkeskus.

Parikka-Nihti, M. 2015. Metsä on parasta lapselle. Luentomateriaali. 30.3.2015.

Parikka-Nihti, M. & Suomela, L. 2014. Iloa ja ihmettelyä. Ympäristökasvatus varhaislapsuudessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Peda net. 2016. OPS 2016, esiopetus. Saatavissa: <https://peda.net/kotka/ops-esiopetus> [viitattu 21.9.2016].

Pelastakaa lapset. 2011. Lapsen ääni – tarina minulta -materiaali.

Perusopetuslaki 12.12.2014/1040.

Piironen, T. 2007. Ohjaajan opas lasten osallistavien ryhmien ohjaamiseen. Saatavissa: <http://docplayer.fi/5281840-Tiina-piironen-ohjaajan-opas-lastenosallistavien-ryhmien-ohjaamiseen.html> [viitattu 15.6.2016].

Polvinen, K. Pihlajamaa, J. & Berg, P. 2012. Luonnosta hyvinvointia lapsille ja nuorille. Sitra ja Kansallinen hyvinvointiverkosto. Saatavissa: http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/Luonnosta_hyvinvointia_lapsille_ja_nuorille.pdf [viitattu 4.9.2016].

- Puurunen, T. 2016. Yle uutiset 13.5.2016. Saatavissa: http://yle.fi/uutiset/esikouluvuosi_sujuu_metsassakin__uni_ruoka_ja_oppi_mai_stuu_paremmiin/8880029?ref=leiki-uu [viitattu 20.6.2016].
- Rauste-von Wright, M., von Wright, J. & Soini, T. 2003. Oppiminen ja koulu-
tus. 9. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.
- Sahi, V. 2014. Koulumetsäopas. Käsikirja koulujen ja päiväkotien lähimetsien
käyttöön ja turvaamiseen. Suomen luonnonsuojeluliitto ry. Saatavissa:
<http://www.sll.fi/mita-me-teem-me/ymparistokasvatus/koulumetsat/liitetiedostot/Koulumetsaopas2014.pdf> [vii-
tattu 21.9.2016].
- Suomen Metsäyhdistys. 2015. Design-suuntautunut pedagogiikka (Case Fo-
rest). Saatavissa: <http://www.smy.fi/opeta-ope/oppimiskokonaisuudet/dop/> [vii-
tattu 22.6.2016].
- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.
- Turja, L. 2016. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Varhais-
kasvatuksen käsikirja, toim. Hujala, E. & Turja, L. 41–54. 3. päivitetty painos.
- Valleala, U. M. 2012. Näkökulmia oppimiseen, käsityksiä ja teorioita oppimi-
sestä. Johdantoluento 29.9.2012. Jyväskylän yliopisto. Saatavissa:
<https://connect.jyu.fi/p83q8zljxq5/?launcher=false&fcsContent=true&pbMode=normal> [viitattu 16.6.2016].
- Vanhatalo, T. 2013. "Metsä on meidän seinämme ja taivas kattomme." Luon-
nonsuojelija-lehti 1/2013.
- Vantaan luontokoulu. 2016. Ihan pihalla - opettajan materiaali. Saatavissa:
<http://www.vantaanluontokoulu.fi/assets/files/Ihan-pihalla--Opettajan-materiaali-2016.pdf> [viitattu 20.6.2016].
- Varhaiskasvatuslaki 8.5.2015/580.
- Virtanen, V.-M. 2011. Korkeita vuoria ja suuria kokemuksia: Seikkailutoimintaa
perhe- ja ryhmäkuntoutuksessa. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliiton
lasten ja nuorten kuntoutussäätiö.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Lastensuojelun käsikirja. Lasten osal-
lisuus. Saatavissa: [http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-
kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus](http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lasten-osallisuus) [viitattu
9.6.2016].
- Unicef 2016. YK:n Lasten oikeuksien sopimus. Saatavissa:
<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/> [viitattu
9.6.2016].
- Vihreä lippu. 2016. Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry. (1.8.2016. FEE
Suomi). Saatavissa: <http://www.vihrealippu.fi/vl> [viitattu 20.6.2016].

METSÄESKARISSA TARVITTAVAT VÄLINEET

- istuinalustat
- pilli
- nenäliinoja
- roskapusseja
- EA-välineet
- heijastinliivit kaikille
- narua
- pyykkinaappuloita
- pressu
- juomapullot
- taskulamppu
- eläin- ja kasvikirjoja
- kiikarit
- luupit
- noppa
- piirustuslustoja
- värikyniä
- lyijykyniä
- paperia
- pieniä kangapusseja
- ötökkäpurkkeja
- valkoista lakanakangasta tai muovitettua froteeta (neliöitä n. 50x50 ja pitkulaisia paloja n. 120x20)
- pieniä rasioita aarteille
- laminoituja mustia ja valkeita pahveja asioiden tarkastelua varten
- kehyksiä (Ikea tms.)
- laminoituja kortteja (eläinten jälkiä, eläimiä, numeroita, kirjaimia, muotoja, värimalleja, tavuja, laskuja, kokoja, sanoja, tehtäväkortteja yms.)

METSÄESKARIKERRAN TOIMINTASUUNNITELMA, AIKATAULU JA TA- VOITTEET

SALAPOLIISIT TYÖSSÄÄN

luokittelua, muotoja, vertailua, hahmottamista, sarjoitusta, ryhmätyötaitoja, motorisia taitoja,

Tarvikkeet: Jokamiehen oikeuslappu, isot ja pienet muovifroteeliinat, pilli, maataideruudukkomallit, istuinalustat

LEIKKIAIKAA TEHTÄVIEN VÄLIIN

Aamupiiri n. 15 min.

Paljonko kello on herra poliisi? Kerrataan aluksi leikin säännöt. n.15 min.

Jokamiehen oikeudet: Muistutetaan lapsia mitä kaikkea metsässä saa tehdä ja mitä ei. n. 10 min.

Salakoodin purku: Tehkää pareittain liinalle kuvion alku (esim. 2 käpyä, kivi, 2 käpyä). Seuraavan ryhmän tehtävän on selvittää koodi ja jatkaa kuviota. Kaikki ryhmät käyvät kaikilla liinoilla. Lopuksi tarkastetaan huomasivatko kaikki oikean kuvion. AIKUINEN AUTTAA ALKUUN. n. 20 min.

Evästäuko vähintään 20 min.

Johtolankoja: Kunnan salapoliisit osaavat etsiä johtolankoja. Tehkää ensin kuusi ruutua ja täyttäkää ruudut ohjeen mukaan johtolangoilla. Kerätkää vain luonnonmateriaaleja. n. 20 min.

Salapoliisi Kim: Salapoliisit ovat tarkkoja ja välkkyjä. Tuokaa jokainen liinalle yksi esine luonnosta. Käännykää ympäri ja yksi esine poistetaan. Teidän tehtävänä on selvittää, mikä esine se oli. n. 15 min.

Peukalo kertoo: (Peukalo ylös = samaa mieltä / tykkäsin, peukalo vaakatasoon = en tiedä / en osaa sanoa, peukalo alas = eri mieltä / en tykännyt). Käy istumaan rauhalliseen paikkaan alustan päälle. Laita silmät kiinni.

Kerro mielipiteesi minulle peukalolla: olin hyvä ryhmäläinen, osallistuin reippaasti, pääsin kertomaan omat mielipiteeni, onnistuin tehtävissä, minulla oli kiva retki. n. 5 min.

SARJOITTAMISTEHTÄVÄN TAVOITTEET

OHJE: Tee samanlainen – jatka sarjaa

Tehtävässä olevat esiopetussuunnitelman mukaiset oppimiskokonaisuuksien tavoitteet:

ILMAISUN MONET MUODOT

- kuvataide
- suullinen ilmaisu
- kädentaidot
- toiminnan suunnittelu, toteutus ja arviointi
- vuorovaikutus
- osallisuus
- yhteistyö
- kovat ja pehmeät materiaalit
- väri, muoto, materiaalit: kevyt – painava, iso – pieni yms.

KIELEN RIKAS MAAILMA

- ajattelu, ilmaisu ja vuorovaikutus
- luku- ja kirjoitustaito – rakenna vasemmalta oikealle
- kuuntelu, puhuminen
- mielipiteiden kertominen
- kysyminen, päättely ja arviointi
- muisti

MINÄ JA MEIDÄN YHTEISÖMME

- arjen etiikka
- valinnat ja seuraukset
- tunnetaidot
- vuorovaikutustaidot

- toimintaympäristön mahdollisuudet
- etiikka ja moraali
- oikea ja väärä
- tunteet
- ystävyys
- toisten kunnioittaminen

TUTKIN JA TOIMIN YMPÄRISTÖSSÄNI

- matemaattiset taidot
- havainnointi
- omat kokemukset
- opitut tiedot ja taidot
- asioiden nimeäminen
- monilukutaito
- luonnontuntemuksen lisääminen
- luontosuhteen kehittäminen
- havainnointi
- tutkiminen
- päättely
- kokeilu
- arjen matematiikka
- muutoksen huomaaminen
- avaruudellinen hahmottaminen
- mittaaminen
- luonnon havainnointi
- ympäristöherkkyyden lisääminen
- luonnossa liikkuminen
- kokeileminen ja ratkaisujen keksiminen
- tutkiva työtapa
- vertaileminen

- luokittelu
- lajittelu
- säännönmukaisuuden löytäminen ja tuottaminen
- muistin kehittyminen
- lukukäsite
- numeromerkit
- lukumäärien vertailu
- tason ja tilan hahmottaminen
- 2- ulotteisuus ja 3-ulotteisuus
- sijainti- ja suhdekäsitteet: ylhäällä, alhaalla, edessä, takana, joka toinen yms.
- geometrinen ajattelu
- muodot: neliö, kolmio, ympyrä, pallo, kuutio yms.
- mittaaminen
- luonnonsuojelu ja jokamiehen oikeudet
- kestävä elämäntapa
- kasvien nimeäminen
- elollinen – eloton
- syy – ja seuraus

KASVAN JA KEHITYN

- itsestä ja toisista huolehtiminen
- monipuolinen liikkuminen
- liikunnan ilo
- yhdessä toimiminen
- motoriset taidot: hieno- ja karkeamotoriikka
- havaintomotoriset taidot kehittyvät
- kehonhallinta
- tasapaino
- oman kehon hahmotus

- sosiaaliset taidot kehittyvät
- mielihyvä
- onnistumisen kokemukset
- kaveruussuhteet kehittyvät
- toisten huomioonottaminen
- tunteiden tunnistaminen
- tunteiden hallinta
- kiusaaminen
- säännöt
- turvallisuus

Palautekysely vanhemmille ja lapsille

16.5.2016

Hei Käpysten ryhmän vanhemmat!

Tämän toimikauden aikana Käpysten ryhmä on käynyt viikoittain metsässä leikkimässä, tekemässä tehtäviä sekä pitämässä Metsäeskaria. Olemme opettelleet esiopetussuunnitelman mukaisia koululaisen taitoja ja tutustuneet lähimetsään kaikilla aisteilla. Kaikessa toiminnassamme on pyritty Vihreän lipun mukaisiin arvoihin.

Toivoisin teidän vastaavan muutamaan kysymykseen koskien lasten luonto- ja ympäristökasvatusta, Vihreää lippua ja Metsäeskaria.

Kysymyksissä on omansa sekä lapsille että vanhemmille

AIKUISILLE:

1. Minkälaisia asioita pidätte tärkeänä esiopetuksen luonto- ja ympäristökasvatuksessa?
2. Millaisia uusia asioita ja taitoja lapsenne on mielestänne oppinut tämän esiopetusvuoden aikana metsässä?
3. Minkälaisia ajatuksia teillä on Metsäeskarista jossa ollaan oltu ulkona klo 9-13 käyden välillä lounaalla?
4. Onko Vihreän lipun toiminta näkynyt kotona? Miten?
5. Muuta palautetta, kehittämissuhteita?

LAPSILLE:

1. Minkälaiset asiat ovat jääneet metsäretkiltä mieleen?
2. Mitkä ovat olleet hauskoja leikkejä tai tehtäviä?
3. Mikä oli parasta? Miksi?
3. Mikä ei ollut niin mukavaa? Miksi?

VUODEN METSÄESKARITOIMINTARUNKO

Elokuussa aloitetaan toiminta ryhmäytymällä, panostamme siihen että me olemme meidän ryhmä. Tutustumme toisiimme, lähialueisiin sekä yhteisiin sääntöihin. Käsittelemme ystävyyttä, turvallisuutta ja käytöstapoja. Koska olemme Vihreän lipun esiopetus, käymme alussa läpi Vihreän lipun tapoja ja käytänteitä mm. sammuta valot kun huoneessa ei ole ketään ja otan ruokaa sen verran kuin syön.

Syyskuussa harjoitteleme yleisurheilua. Lähialueeseen tutustumista. Mietimme oikeaa lukusuuntaa ja käsitteitä mm. yläpuolella ja alapuolella. Matematiikassa vertailemme enemmän – vähemmän.

Lokakuussa aloitamme kirjaimet. Tutustumme lähialueen pieneläimiin ja kasveihin. Aloitamme sisäliikunnan ja suunnistamme ulkona. Opettelemme matematiikan käsitteitä mm. luokittelemme ja lajittelemme asioita. Tutustumme pituus ja paino käsitteisiin. Tutustumme erilaisiin muotoihin.

Marraskuussa aiheenamme ovat sadut. Sadutamme lapsia ja teemme niistä kirjoja. Matematiikassa tutustumme sarjoittamiseen ja symmetriaan. Liikunnassa pelaamme pallopelejä sekä sisällä että ulkona.

Joulukuussa löysäämme hieman ja valmistelemme Joulua toiminnallisen joulukalenterin avulla.

Tammikuussa aloitamme numerot. Tutkimme lukuja ja niiden hajotelmia. Sään seuranta. Aiheina on myös lumi ja talviliikunta.

Helmikuussa tutkimme erilaisia materiaaleja. Teemme vesi- ja lumitutkimuksia.

Maaliskuussa toiminnan aiheena on kasvun ihme. Matematiikassa mittaamme ja punnitsemme. Tutustumme rahoihin sekä yhteen ja vähennyslaskuun. Kauppaleikkejä. Tutustumme lähialueen kasveihin. Kevätseuranta.

Huhtikuussa tutkimme kelloa ja aikaa. Teemme ötökkätutkimuksia. Leikimme perinneleikkejä ulkona.

Toukokuussa leikimme ja pelaamme ulkona. Liikumme luonnossa ja seuraamme eläimiä. Kevätretki.